

زمونيز کلي او باندي

ليکوال:

پروفيسر عبدالغني افندي
۲۰۱۶ م کال - مهاجرت

Ketabton.com

د کتاب ځانگړنې:

د کتاب نوم: زمونږ کلي او بانډې

ليکوال: سميع الدين افغاني

خپرندوی: مومند خپرندويه ټولنه - جلال اباد

برېښنالیک: Momand.books@gmail.com

ډیزاین چارې: ایملیار ساجد

چاپ کال: ۱۳۹۵ لمريز - ۲۰۱۶ ميلادي

چاپ وار: لومړی

د چاپ شمېر: ۱۰۰۰ ټوکه

چاپځای: د مومند خپرندويې ټولنې تخنيکي خانګه

د چاپ حقوق له خپرندويې ټولنې سره خوندي دي.

پتې

ننګرهار: عبدالمجید مومند کتابپلورنځی - مخابراتو څلورلاری

اړیکې: ۰۷۰۰۶۲۶۱۶۱ - ۰۷۷۷۶۲۶۱۶۱ - ۰۷۸۱۶۲۶۱۶۱

کابل: اصلاح افکار کتابپلورنځی / دارالسلام کتابپلورنځی / مستقبل کتابپلورنځی /

پکتوس کتابپلورنځی / اکسوس کتابپلورنځی / سروس کتابپلورنځی. پکتیکا: مجاهد

کتابپلورنځی / اريانا کتابپلورنځی. کندهار: امير کروړ کتابپلورنځی / افغان کتابپلورنځی /

عرفان کتابپلورنځی. خوست: غرغښت کتابپلورنځی / رحيمي کتابپلورنځی / سباوون

کتابپلورنځی / ژوندون کتابپلورنځی / ابدالي کتابپلورنځی / لېوال کتابپلورنځی / غازي

کتابپلورنځی / شيخ زيد کتابپلورنځی. هلمند: سيدجمالدين کتابپلورنځی / تاج منور

کتابپلورنځی. / پکتيا: علمي کتابپلورنځی / روحاني بابا کتابپلورنځی. غزني: قيومي

کتابپلورنځی. / لغمان: يونس کتابپلورنځی. / مزار شريف: ثقافت کتابپلورنځی.

بسم الله الرحمن الرحيم

www.momandpublications.com

ماخذونه

محترم لوستونکو !

پدې کتاب کې د لغمان په اړه دهيواد د معاصرو څيړونکو اوليکوالانو معتبره تاريخي ليکنې او کره مطالب راټول شوي دي چې ددې مطالبو يادونه پدې کتاب کې لازمه او ضروري گنل کيږي . هيله ده چې ددې مطالبوپه راټولولو سره مو د تاريخي لغمان په اړه درنولوستونکوته دپام وړمعلومات برابرگړي وي .

• دمولانا دکتور محمد سعيد سعيد افغاني يادداشتونه .

دښاغلي شهسوارسنگروال ليکنه دلغمان لرغونې تاريخ اوجغرافيوي موقعيت .

دښاغلي پوهنيار ظفراهتمام ليکنه لغمان دلرغوني تاريخي اوفرهنگي شاليد په رڼاکې .

• د ښاغلي نجم الدين سعیدی ليکنه لغمانی اوگره او دهغه ډولونه .

او همدارنکه د افغان ننگ د ښکلې پاڼې د قدر وړ او بادرده کارکونکوپه خاصه توگه د ښاغلي اجمل اکبری صيب نه دکتاب دتنظيم او برابرولو

په برخه کې د زړه دکومي مننه کوم اوکور ودانی ورته وایم .

پدې برخه کې د هغو ليکوالانو ليکنې چې په کتاب کې ورته ځای ورکړل شوي دي ، د دوی تاريخي او څيړنيزې ليکنې اوهمکاری

ديادولو، مننې او د پام وړ وگنم .

سمیع الدین افغاني

سريزه

محترم لوستونکو!

لکه څنگه چې هرانسان دخپل دژوند ، کوچنی والي اوستريدوخوړې اوترخي خاطرې په خپل ذهن کې له ځانه سره لري اوبيا هر څومره چې د انسانانوعمرمخ په زياتيدو شي دکلي، کور، ښوونځی اوټول هغه چاپيريال چې انسان پکې سترشوی اود ژوند مختلف پړاوونه يې پکې تير کړي دي ، تل هغه يادونه او خاطرې ورته په سترگو کيږي او دا يادونه هغه وخت ډير شي چې انسان دخپلو کلو او بانډو او ټاټوبي څخه لرې په پردي هيوادونو کې دمساپرۍ اومهاجرت شپې اوورځې تيروي *

زما د دغې ليکنې اصلي موخه هم دا ده چې د«زموږ کلي اوبانډې» کتاب ترسر ليک دهيواد د مشرقي سيمو پرگنيز کلتور ، رسمونو او رواجونو سره د اشنا کيدو ترڅنگ عاميانه او کليوالي اصطلاحاتو ته خاصه پاملرنه شوې ده ترڅو له يوې خوا دغه عاميانه اصطلاحات مو ژوندي ساتلي وي اوله بلې خوا ددې اصطلاحاتوپه کارولوسره د کتاب ليکنو ته پرگنيز رنگ اوخوند ورکړی وي *

همدارنگه ددغې ليکنې لوستل تر ټولو د مخه هغه ځوان نسل ته سپارښتنه کوم ، کوم چې په وطن کې دخو لسيزوکورنيوجگړو اود بهرنيو دلاس وهنو په پايله کې دهيواد څخه بهره ته مهاجرتونو ته اړباستل شوي او هلته ستر او دخپلو کلو ، بانډو ، کليوالي ژوند ، دودونو اورواجونو څخه لرې پاتې شوي او کمه پيژندگلوې ورسره لري *

هيله ده چې دغه کوچنی ډالی د درنو لوستنکو دپاملرنې وړ وگرځي *

په درنښت

سميع الدين افغاني

بسم الله الرحمن الرحيم

د خاپورو کلي

لنډه پيژندنه:

زه سمیع الدین افغاني دارواښاد علامه مولوي دکتور محمد سعید سعید افغاني ځوی د خدای بښلي مجاهد مولوي عبدالمجید لمسی په کال ۱۳۳۳ هجري شمسي کې دلغمان ولایت د عمرزیود خیراباد په کلي کې زیږیدلی يم *

ښوونځی ته د شاملیدو دوره:

څرنگه چې زما پلار د لغمان د عمرزیود سیمې څخه اومورنی نیکه مې د همدې ولایت د چاردهي په سیمه کې هستوگنه درلوده، نو چې کله به پلار د کاریا وظيفوي مصريفتونو پر بنا چيرته کې لري مسافرشونومونر به په خپل اصلي د زيږيدو ځای «عمر زیو» او یا په چهاردي کې د «ملاصفت» په کلي کې دخپل مورنی نیکه سره هستوگنه اختیار کړه، نو همدا وجه وه چې اکثرا کلیوالي ژوند او دځوانی عمر مې دلغمان په همدې دواړو سیمو کې تیر شوی دی .

زما مورنی نیکه خدای بښلی گل احمد دارواښاد ملاصفت ځوی دلغمان د چاردهي دصفت دکلي په شاو خوا کې لس، دولس جریبه ځمکه لرله، څرنگه چې د لغمان ولایت مساحت د وگړو په پرتله کوچنی دي ، نو هلته دولس جریبه ځمکه لرل د گذاری خبره وه *

د بېلې خوادغه ځمکې دوه فصله اودرې فصله دي چې په همدې ځمکو کې غلې دانې دغنم، جوار، اوربشي، شولو نه رانیولې بیا تر گني، پیاز،

زموڼر کلي او بانډې // ■ ■ ۲

کچالو، توربادنجان، بادرنګ، رومي بادنجان اونور رنګارنګ حېوات، ترکاري په مختلفو فصلونو کې حاصل ورکوي *

قلعه صفت (د ملا صفت کلی)

په هغه کلي کې چې موږ اوسیدلو داستاني بابا زیارت، اخوند کلی او باغمرزا د کلو په مرکزیت کې یې موقت درلود چې دملاصت دکلي په نامه یادیده اود شلو کورنیو په شاوخوا یې پکې هستوګنه درلوده *

دکلي اوسیدونکي پاک زړي اوبا دیانته خلک وه چې دټولو یو مشترک جومات وه *

جومات ته به دکلي سپین ګیري ، ځوانان او هلکان د لمانځه لپاره راتلل دجومات ملابه دکلي خلکو ته دجمعي دلمونځونو دادا کولو څخه برسیره د کلی هلکانواوماشومانو ته هرسهارد قاعده یی بغدادی الفبا ، پنج کتاب، قرانکریم ، قدری ، تفنګسایه ، تفسیر ، گلستان ، او دنورودیني کتابونو تدریس کاوه *

د کلي خلکو ساده او بې الایشه ژوند درلوده ، په ورځنی کارونو کی رښتینولی اوصداقت مهم اصل ګنل کیده اوپه مشکلاتو کې به یې یوډبل لاس نیوی کاوه ، څوکلې به بیایو نیم داسې مکاره هم پیدا شو چې دکلي ټول اوسیدونکي به ورسره په عذاب وه *

زموږ سره لکه د کلي د نورو اوسیدونکو په څیر د کلیوالو مروده او راشه درشه ښه وه ، ټولو به زموږ مورني نیا ته ادې او نیکه ته د بابا خطاب کاوه *

• زموږ په کلي کې یوه سپین سرې ښځه وه چې د «هوا مور» یا بي بي هواپه نامه یادیدهله چې دکلي خلکو به ورته دجلیل مور هم خطاب کاوه *

د کلي دجلیل مورچې دژوند سرې تودې ډیرې لیدلې وې او په کلیوالي ژوند کې د ښو تجربو خاونده وه ، سر به یی مدام په تورې پټی تړلی وه او

۳ ■ ■ ■ // زمونږ کلي او بانډې

توری جامی به یی په تن کولې، هغه به کله کله زمونږ کورته راتلله * هغې به دهلکانو د درملنې لپاره ښې ټوټکې درلودلې * د بې ځایه اومات شوو لاسونو او پښو د جوړولو په برخه کې یې پوره مهارت درلوده او په دغه برخه کې دښه شهرت او تجربو خاونده وه *

هغه به کله چې د کلا انگر ته راننوتله، هلکان به دهغې سره د سلام ورکولو او روغې وروسته تری چارپیره کیناستل، د جلیل مور به هم هلکان نازول هغې به د چا سر دماوه اود چا د بې ځایه شوي لاس یا د پښو گوتو ته ماساژ ور کاوه، هغه داسې چې یوڅه مالگه به یی په گرمواوبوکي ښه حل کړه، بیا به یی ورو وروبی ځایه شوی ځای به په مالگینې اوبومینځه او بیا به یې په دواړه لاسونو مسازورکاوه چې په همدی ډول به یی په پوره مهارت سره پرځای کوه *

د جلیل مور په همدی کار کې په شاوخوا کلووا بانډو کې ښه شهرت پیدا کړی وه او خلک دلرې ځایونو څخه ورته دمعالجې لپاره راتلل * زمونږ په کور کې هم لکه دنور وکلیوالو کورنیو په څیر د میلمه ښه درناوی اویالنه کیده، میلمه ته به برسیره پر هغه څه چې په کور کې معمول وه اضافي خوراک اوڅښاک هم برابر وه اود میلمه مخې ته به یې ایښودل، څوکه میلمه به مور وه نو دخوړو تورو او شنو چایو څښل به حتمی خبره وه، چې زمونږ په کلووا بانډو کې د چای سره د بورې اونورو خوړو تر څنګ د گورې اویتاسو رواج هم معمول وه *

د گورې جوړول په لغمان کې دزمینداره خلکو رواج وه، دوی به څو بسوې ځمکه دگنیو دکر لپاره آماده کړه، چې په هغه ځمکه کې دگنیو تر دکرلو تر څنګ بادرنګ، پیاز، مرچ، رومي بادنجان اونور وټرکاریونیالونه هم یوځای کرل، همداچې دبادرنګوانور وټرکاریو حاصلات به واخستل شو

زمونږ کلي او بانډې // ■ ■ ۴

نوگنيو به سر را جگ کړی وه اوکله چې به بيا گنی ورسيدل اود استفادې وړ په شول بيا به دگورې جوړولوتدابيرنيول کيده، هغه داسې چې په لغمان کی دگورې دجوړولوماهرانودگنيو گانې يا دحلاجي کولو سيارماشينونه درلودل .

دغه ماهرانو به کله چې گنی دگانی يا د حلاجي ماشين څخه وويستل ، د گنيو شربت او يا شيره به يې مخصوصو بټی گانو ته ور شيوه کوله چې ددې بټی گانو لاندې به اور لگيدلی وه ، کله چې به دگنيو شربت د اوردتودوخي په وجه نيمه جامد شکل اختيارکړيس له يومعين حرارت څخه به يې يو څه نورې مسالې ور گډې کړې چې ورو ورو د حلوا په شان نرمه گوړه (کنډ) او وروسته دسرپيدلو څخه کلکه اوخوند وړه گوړه ورځنی جوړوله .

کله کله به يی د گرمې گوړې په سره وچې ميوې لکه پسته ، بادام ، چارمغزانورې مسالې ورافافه کړې چې هغه به يی مساله داره،پسته ای ، بادامی يا چار مغزی گوړه بلله .

په همدی ډول گوړه زمونږ دکوچنيوالی يواځينی دعلاقې وړ خوندوره شيرني وه چې هلکانو به د ډير استعمال په وجه خپل غاښونه پرې چينجن کول .

د کلي هلکانو دمشرانو احترام ساته ، هغوی ته به يې د کاکا ، ماما او تور سروته به يې د کاکا ناوې،ماما ناوې ياخاله خطاب کاوه . دکلي مشرانو هم دتعليم ترڅنگ دهلکانو تربیې ته خاصه پاملرنه درلوده .

د کلي دهلکانو سره تعامل دا وه هرچاچې به سهار څاروي پيولو ته بيول د مستو ککړه او دکوچکوڅگ به په سبا ناري کې حتمي خبره وه ،نوهلکانوبه کوشش کاوه چې سهار وختي دخوبه پاڅيري اوڅاروي پيولو

۵ ■ ■ // زمونږ کلي او بانډې

ته بوزي ځکه چې دمستو ککره اودکوچوځگ په سبا ناري کې ځانله خونده او مزه درلودله *

په کلي کې دشير واررواج هم وه هغه داسې چې دکلي دري يا څلورو کورنيو به چې د شيدو غواوي درلودلی په وار سره يوې کورنۍ ته د خپلې غوا شيدې ورکولې چې يوه اونۍ به د يوه کور او بله اونۍ به دبل کورچې په ترتيب اووارسره د ټولو هغه کورنيو چې په شير وار کې يې ونډه درلوده واررسیده، چې هرې کورنۍ به دخپلوشدوکټي واهه او انداز ه يې معلوموله چې بيا په هماغه اندازه دمقابل لوري څخه شيدې په خپل وارکې تر لاسه کړي *

دکلي هغه بنځې چې په خپلو مينځو کې يې شير وار اچولی وه نوکله چې به دسهار لمونځونه وشول بيا به دکوردبيالې ترغاړې په لويو متۍ گانو کې دمستوډکې کټوې خالي کيدې او د کلي بنځوبه دمندانو په واسطه دامستې په وارسره شاربلې ترڅوځگ به يې دمستو څخه جلا اوبيا به يې دچانې په واسطه په بله مخصوصه متۍ کې ترهغه پورې شاربلې تر خودځگ څخه به يې کوچ جلا اوياته شرمبه به يې دکلي نوروکورنيوته په خاصه توگه هغه کورنۍ ته چې دشيدوڅاروي يې نه درلودل ويشل کيدې *

دکوچويا دغواغورې چې په زيروغوړوهم ياديږي ډيربا ارزشه وه چې اکثرا کورنيو به په ورځينۍ خوراک کې مصرفول ، همدارنگه يوشمير کورنيو په دخپل دارتيا زيات کوچ اوغوړې خرڅول اوپه مقابل کې به يې دکور نور ضروري شيان پرې رانيول زمونږ د عمرهلکان شپږ اوه ميله لرې ښوونځۍ ته تلل، زمونږکليوالي ښوونځۍ چې تردريم ټولگي پورې يې شاگردان روزل دحيدرخانيودکلي په جومات کې موقعيت درلود اواستاد شيراحمد ددې کليوالي ښوونځۍ ښوونکی وه *

تير يادونه

خړ سيندونه سيلابونه مې ياديږي
د وطن شنه شنه فصلونه مې ياديږي

د ودونو او دودونو رواجونو
ها ديري ها مجلسونه مې ياديږي
سندريز خوري نغمې د حجر و مينځ کې
ها گيسونه او کتونه مې ياديږي
د مرغيو گينه گونه او سيلونه
د چق مق توپک غرونه مې ياديږي
په جوزا کې د توتانو په موسم کې
د فصلونو درموندونه مې ياديږي
مصلی او درمند شاخې په لاس کې
تورچنگر لوی لوی چجونه مې ياديږي
ددهقان په لاس چې تيگه دمیزان شي
لپکې او خجورونه مې ياديږي
د چيني نه د اوبو منگي په سر کې
ها د پيغلو کتارونه مې ياديږي
مړ اوبل د اور بلکو الوتنې
د بامو د سر خوبونه مې ياديږي

۷ ■ ■ // زمونږ کلي او بانډې

په اختر کې د ځوانانو ډلې ډلې
ها ميليې او اټنونه مې ياديږي
د پي مخو ښکلو پيغلوبير اوبارکې
هغه لوی لوی زيارتونه مې ياديږي
رنگ په رنگ ښکلې جامې دطاعتونو
په مسجد کې ښه وعدونه مې ياديږي
خومره ښکلې څه ښايسته کلي بانډې دي
جم او جوش د بازارونو مې ياديږي

يادول يې زياتوي د زړه دردونه
افغاني ها تير وختونه مې ياديږي

۱۹۹۸-۱۲-۱۲

مهاجرت

د حيدر خانو کلي او جامع جومات

په لغمان کې د حيدر خانو کلي او جامع جومات زمونږ دکلي څخه د
خلورميلو په شاوخوا لرې واټن درلود چې زمونږ دکليوالي ښوونځي درسي
پرگرامونه دلته په همدې جومات کې تر سره کيدل او استاد شيراحمد
ددې ښوونځي يواځني ښوونکی وه چې دتدریس او اداري چارې يې پر

مخ بيولي *

کبيرنکويه ټولنه

د حیدرخانیو کلی په هغه وخت کې د لاسی صنایعو په برخه کې ښه شهرت درلود، هلته صنعت کارانو ښکلې چرې او چاقو گان جوړول چې ښایسته لاستي به یې ورته برابرول او همدا رنگه دخمتا په اوبدلو کې یې هم خاص ځای درلود، د حیدرخانیو کلی دخمتا تولید نه یوازې د لغمان په بازارونو کې بلکه ز مونږ د هیواد په نورو ولایاتو کې هم ځانگړې بازار او ارزښت درلود *

زموږ د عمر هلکان د حیدرخانیو کلیوالي ښوونځی ته شاوخوا د ۶-۷ میله څخه لرې د زدکړې په مقصد راتلل او تر دریم ټولگي پورې شاگردان پکې په زدکړو بوخت وه *

د حیدرخانیو په کلیوالي ښوونځی کې هغه وخت په اوسط ډول د سلو شاگردانو په شاوخوا زده کړې کولې چې په درې درسي صنفونو یعنی په لمړي، دویم او دریم صنفونو کې په تعلیم بوخت وه لکه مخکې چې مو وویل د ښوونځی ټولو درسي صنفونو لپاره صرف یو ښوونکی وه، او استاد شیر احمد خان کولای شول چې د ټولو شاگردانو درسي نصاب او پرگرامونه په ښه توگه پر مخ بوځي او د شاگردانو ستونزې او مشکلات په

خپل وخت حل کړی *

درسي کتابونه ټولوته نه رسيدل، کله به د يودرسي کتاب څخه خو شاگر دانو په شريکه استفاده کوله *

استاد شير احمد به د دريم ټولگي لايقه اوپوه شاگردان دهغود تدريسي پروگراموترڅنگ په لمړي اودويم ټولگيو کې وگمارل تر څو افتخاري درس ورکړي چې دې کار که له يوې خوا لايقه شاگردان د تدريس د ميتود او روشونوسره اشنا کول له بلې خوا دغه شاگردانو داستاد شير احمد سره د تدريسي پروگرامونو په عملي کولو کې ډيرښه او مثمر رول لوبوه *

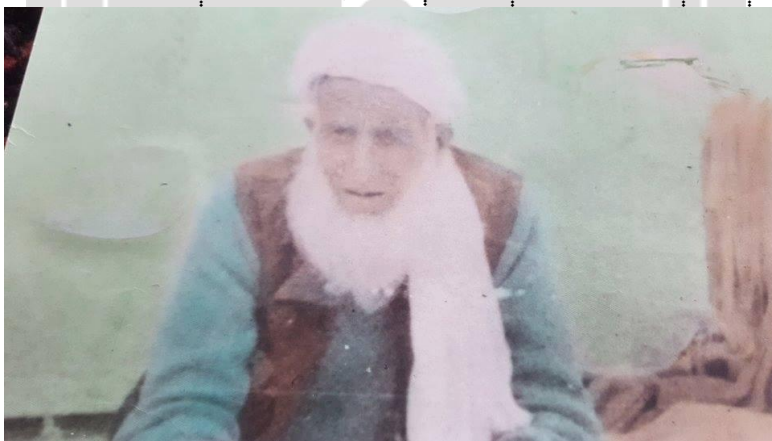
موڼر چې دقلم ، کاغذ او نوروقرطاسيوي موادونشتوالی احساسوه نود کاغذ پر ځای مو دورې تورې تختې څخه چې دخپلوکتابونو سره به مويو ځای کورته وړله اوراوپله استفاده کوله، هغه داسې چې هرشاگرد به دا وړه تخته ، دکړکوقلم اومشواڼی چې دغنمو سياهي به پکې وه له ځانه سره لرله، شاگردانو به د درس دشروع څخه څو شيبې دمخه دا تخته داوبوسره دجومات يا ښوونځی په وياله کې مينځله اووروسته به يې دتختې مخصوصه خټه پرې وهله او دلاس په څنگل به يې دا خټه په تخته کې هواره کړه، کله چې دا اوبلنه خټه په تخته کې په مساوي ډول هواره شوه بيا به يې لمرته د وچيدو په موخه په مناسب ځای کې ايښودله چې وروسته د څو شيبوبه دا تخته وچه او ليکلو ته آماده شوه *

په ښوونځی کې د دنيات ، قرانکریم او حساب ترڅنگ حسن خط ته خاصه پاملرنه کيده چې په همدې تخته کې به مومشق او تمرين کوه ،الفباپه موبه مشقي توگه په کې ليکله بيا به مو ښوونکي ته د اصلاح لپاره ښودله چې په همدې ترتيب اوطرزدکار کې شاگردانو خپل مينځي رقابتونه هم درلودل، هغه يو شاگرد به ويل چې زه يې ښکلی ليکم او هغه بل به

زموڼر کلي او بانډې // ■ ■ ۱۰

ويل چې زه يې تر ټا ښه ليکم په همدې ډول دحرفونو، جملو او مقالود ليکلو سيالۍ د شاگردانو په مينځ کې روانې وې ، يو شمير نورو به بيا په دغه تخته کې خپلو خپلوانو ته لکه پلار ، ورنو، کاکا ، ماما اوملگرو ته دخطونودليکلمشق او تمرين کاوه او ادبي جملې او اصطلاحات به يې پکې کارول همدې درسي رقابتونوزموڼر د ښوونځي دشاگردانو دتدريس سطحه لوړه ساتلې وه چې په سيمه کې خورا ښه شهرت درلود او ډير مرزايان ترې فارغ شول *

استادشيراحمد چې دلورقدواقامت خاوندوه ډيرمهربانه اومدبر ښوونکی وه * هغه به کله کله تر ښوونځي پورې زموڼر د لارې مل وه په لاره او ښوونځي کې به يې دنصيحت ډکې خاطرې له مونرسره شريکولې *

مرحوم شير احمد خان زموڼر د کليوالي ښوونځي د قدر وړ استاد

استاد شير احمدخان تل هڅه کوله چې دشاگردانودرسي ستونزې او نيمگړتياوې حل کړي ،استاد د شاگردانو تدريس اوپوها وې. ته خاصه ليوالتيا او پاملرنه درلوده چې د دوی د زحماتو له برکته د لغمان ډيري ځوانان د علم او پوهې لوړو مدارجو ته ورسيدل ، ټولني اوهيوادوالو ته د

زموڼر کلي او بانډې // ■ ■ ۱۱

خدمت مصدر وگرځيدل *

استادشیر احمدبه شاگردانو ته تل دپنداومعنی ډکې خبرې او نصیحتونه کول او په دې اصل به یې ټینگار کوه چې :

د تعلیم سره تربیه ضرور ده او موڼر باید دې اصل ته ډیره پاملرنه وکړو، که څوک تعلیم ولري اوتربیه ونه لري مکمل انسان نه دی اوپه ټولنه کې ځای نلری همدارنگه بې تعلیمه انسان نه شي کولای چې خپلې ټولنې اوخلکوته دخدمت مصدر وگرځي اوپه ورځني ژوند او چارو کې پوره بریاوې تر لاسه کړي *

کلیوالي ژوند اودځوانانوبوختیاوې

د لغمان په کلو او باڼو کې دخلکو ژوند دزحمته ډک ژوند وه ،هلکان به کله چې د ښوونځي له درسونو څخه فارغ شول په کورکې له څه دمې وروسته دمالدارۍ او زمیندارۍ په کارنو به بوخت شول، د څارویو څخه به یې څارنه او پالنه کوله ، کورته به یې د سون مواد برابرول، څارویو ته به یې شوتله ریبله او دژمي لپاره به یې دوچو وښو زیرمه جوړوله *

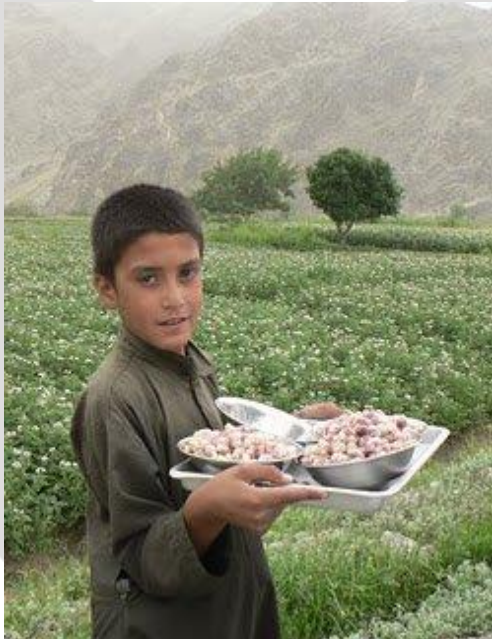
په همدې ډول هلکانو د ځمکو په یوې کولو ، کرلو ، خړاوبولو، لو او لور، د شولو دنهالونو په کرلو او ډیرو نورو برخو کې دکور د مشرانو مرسته او لاس نیوی کوه *

ددې مصریوفتونو تر څنگ به دکلي هلکانوتفریحي پروگرامونه هم لرل ،مازیگر به هلکان دکلي ومخې ته راوتل او دوالیبال،فوتیبال خوسي ، پهلوانی ، توپ ډنډه ، الله داد او په نورومحلي لوبو به بوخت شول چې دا کلیوالي لوبو به د سپورمۍ په شپوکې تر ناوخته پورې دوام درلود *

لکه مخکې چې مو وویل: په لغمان کې دکرنې ځمکه دخلکو په پر تله لره

زمونږ کلي او بانډې // ■■ ۱۲

وه نو ځکه د لغمان دخلکو دکورنيو عوايد د کرنې ، مالداري ، لو او لور او نورو حرفوي کار او زيار له لارې څه نا څه تايمينيده .

نيکه به تر مازيگره دبزرگر سره دکروندې په کارونوبوخت وه ، مونږ به د غرمې ډوډۍ ورته ورله .
زمونږ بزرگر محمدجان نوميد ، هلكانو به ورته محمد جان ماما خطاب كا وه .

محمدجان ماما شپه او ورځ په ځمکه کې کارکاوه او ډير زحمتونه يې گالل خو دژوند ترپايه پورې دسوکاله ژوند خاوند ځکه نه شوچې له يوې خوا دډيرو اولادوڅيښتن وه اوله بلې خوا د فصلونو دکر د موسم په سر کې به يې غنم ، جوار اونور دارتيا ورغلي ، دانې په گټه يا سود اخستل اودفصل دحاصل په وخت کې به يې سودخورته يو په يونيم گټه يا سود ورکوه ، که دفصل په سرکې به يې دسود خوړڅخه لس منه غله ترلاسه کړه بيا به يې

زموڼر کلي او بانډې // ■■ ۱۳

د حاصل په وخت کې پينځلس منه اوکه شل منه به يې ورکړې وه دېرش منه ، هر څومره چې به د غلې قرض زياتيده په هماغه اندازه سودخور گته يا سود ورځيني تر لاسه کوه *

دمحمدجان ماما بله چاره نه وه هغه مجبوروه چې اولادونوته خوراک يا ازوقه برابره کړي او د سود خور شرطونه ومني *

هغه کال مې نه هيرپري کله چې محمد جان ماما دنیکه په ځمکه کې د غنمو لوگد کړ بيا يې دلو شوو غنموگيدی و چلولې د غنمو په غوبل او بادولو کې يې ډير زحمتونه وگالل ، د درمند په جوړولو کې نه يواځې محمدجان ماما بلکه دهغه ميرمنې او اولادونوهم ډير زحمتونه وگالل ، خوبياکله چې درمند تياراو تللو ته برابرشو ، سودخور يې سرته کيناست ، دکلي اوسيمي رواج داسې وه چې بزگر ته به د درې برخو څخه يوه برخه په تقسم کې رسیده ، دمحمد جان ماما د خپلې برخې سربيره دلو اولور ، درمندجوړولو ، با دولاواو اودغنمو صدریو دچلولوسره بس همدومره برخه شوه چې د سود خور قرض پکې مجرا شی *

سود خور چې هميشه به يې لکه ملا شا گل ږيره په نکريزو سره وه ، دغنمو بوجی په خره بار او دکورپه لور روان شو ،محمد جان له ځايه پا څيد ،خپلې ميرمنې او اولادونو ته يې وکتل اوسوړ اوسیلی يې تر خولې وخوت *

نيکه چې دا حالت وليده ، محمد جان ته يې د خپلې برخې څخه دولس منه غنم جدا کړل او ورته يې وويل :چې اوس دا درسره واخله خدای مهربانه دی کله چې مو جواروټکول او دتوکو څخه موجلا کړل بيا به سمه مرسته در سره وکړم *

پيرکويه پوښنه

زمونږ کلي او بانډې // ■ ■ ۱۴

نيکه به هره د جمعې ورځ د تيرگرو بازار ته تلو او کله کله به يې مونږ هم له ځانه سره بيولو هغه به د جمعې لمونځ د تيرگريو په جامع جومات کې ادا کاوه نو کله چې به لمونځ وشو بيا به د تيرگريو په بازار کې چې د تيرگرو د پله تر څنگ د اليشنگ د سيند پر غاړه جوړېده د درخونو پوښتنه کوله او د کور د اړتيا ورتوکي به يې رانيول ، ددې بازار څخه مونږ کور ته چای ، بوره ، گوډه ، تيل ، مالگه او نور د ضرورت وړ توکي را نيول .

د تيرگرو بازار ته به د جمعې په ورځ له لري ځايو څخه خلک د تجارت لپاره راتلل چې د تيرگرو په هر جمعه بازار کې به دخلکو ډيره گڼه ، گوڼه او جم و جوش وه .

کله چې حسن خان په لغمان کې والی شو دهغه په واکمنۍ کې د لغمان ولايت دنوي ښار د بنسټ ډبره کيښودل شوه او د تيرگرو بازار هم نوی ښار ته چې د اليشنگ اوالينگار د ولسواليو په ابتدا کې موقعت لري وليږدول شو ، والی حسن خان د لغمان نوی ښار چې دمهرلام په نامه ياديږي د ښاري پلان سره سم په جوړولو پيل کړ .

زموڼر کلي او بانډې // ■■ ۱۵

حسن خان د عمرانی چاروسره خاصه لیوالتیا لرله هغه د لغمان ښار ته ښکلی بڼه ور کړه، کلو او بانډو ته یې سرکونه وویستل، که څه هم پدې کار کې د ستونزو سره مخ وه مگر هغه وکولای شو چې د خلکو په مرسته سرکونو پلونو، پلچکونو او د نوي ښارد ابادولو چارې په پوره زحمت پر مخ بوځي چې دلغمان خلک د هغه خدمتونه په خاصه توگه دلغمان د نوي ښار په جوړولو کې د ستاینې وړ بولي *

وايي مخکې لدې چې حسن خان دلغمان په ولایت کې په دنده وگمارل شي هغه دبغلان په ولایت کې والی وه، هلته یې هم دبغلان دنوي ښار تهداب اواساس ایښی وه نوکله چې په بغلان کې دنوي ښار کارونه بشپړ شول، والی امر وکړ چې تمام دولتي دواير دې نوي ښار ته انتقال شي، مسولین والي ته ورغلل اود ترانسپورت د نشتوالي ستونزه یې والي ته وړاندې کړه، هغه چې ددې ستونزې نه خبر وه نو ټولو کار مندانو ته یې امر وکړ چې دخپل دفترونو څخه میز، چوکۍ اویا کوم شی چې دوړلوتوان یې وي له ځانه سره واخلي چې په همدې ډول حسن خان خپله چوکۍ په اوږه کړه اوپې له کوم ترانسپورته دنورو مامورینو سره یوځای دبغلان نوي ښار په لور روان اوپه همدې ډول یې نوی ښار افتتاح اودفاتر یې د کارمندانو په مټ انتقال کړل *

د لغمان په کلیو کې د اختر رواجونه

د لغمان په کلیو کې د اخترونو دودنه او رواجونه ډیر په زړه پورې دي، کلي والو به د اختر په ورځو کې تفریحې پروگر امونه درلودل، نجونو اوهلکانو ته به یې مور او پلار نوې جامې رانیولې چې د اختر په سهار به هرچا خپلې نوې جامې اغوستلې او دکور د مشرانو سره به د اختر د لمانځه د ادا کولو په موخه جومات ته ور تلل، کله چې به لمونځ وشو نو په جومات کې به د

همزولو او مشرانو سره د اختر مبارکۍ روغې وروسته د نژدې خپلوانو او عزیزانو کورنو ته د اخترمبارکۍ په مقصد ورتلل او دمبارکۍ تحفې به یې تر لاسه کولې .

په اخترونو کې د لغمان ولایت په مختلفوځایونوکې لکه دمهترلام بابا زیارت ، د ولایت په مرکز، دتیرگرو په پخواني بازار ، داستانې کلی چې دچاردهی په سیمه کې موقعت لري، بي بي هاجره ، بي بي صيب ، مندرور ، قرغه بي ،عليشنگ اوعلينگار په ولسواليوکې په زړه پورې ميلې او پروگرامونه جوړيدل چې هلکان به دخپلو مشرانوسره ورتلل ، رنگ شوی هگۍ به یې جنگولې او دکور لپاره به یې ماهي،څلوبی ، کجورې ، وچې او تازه میوې او نورخوندور خوراكي توکې له ځانه سره را وړل .

لنډه ادبي ټوټه

کوم اختر؟

زموڼر دکلي دترورمۍ ماښام څخه خوشيې دمخه دکلي يونتکې لس کلن هلک خوشحاله برينبيده ،دهلک دخوشالۍ وجه يوهم دا وه چې هغه د سبا ورځي د اختر د راتگ څخه خبر شوي وه .هلک ته دهغه مور او پلار د اخترلپاره نوي جامي،خپلي اوواسکت رانيولي وه چې هغه په همدې مازيگر قضا د سباورځې لپاره نوې جامې اود نژ دي دوستانو داخرمبارکۍ تحفي په خپل وجود کې تمثيلولي اوهمدا وجه وه چې هلک ته يې خوشحاله بڼه ورکړي وه،په رښتيا سره هم کوم اختر چې هلک ته سبا راتلونکې وه، نه تنها هغه ته بلکې دکلي ټولو اوسيدونکو ته خوشحالي زيري ورکاوه.

هو، کوم اختر ؟ دکور،کلي او بانډو اختر اوکه دمهاجرواخرتکوم چې دخپل کور ، کلي اوبانډو څخه یې لرې په پردي وطن کې لمانځي ؟

زمونږ کلي او بانډې // ■ ■ ۱۷

دایوخرگنده خبره ده چې اخترهرچاته هرچیرې اوپه هرځای کې چې وي پوره اویانیمه خوله خدا اوخوښي وربښي.

نو اختر کوم اختر؟

دا دځوانانو دځوښيو اختر

د پیغلونو دتالیو اختر

د کور او کلي اختر

چي لور دودونه لري

د سپوږمۍ او پلۍ اختر

ښه رواجونه لري

دا د خوښيو اتڼو د اختر

دا د خوشحاله سرودونو اختر

دی دبیوزلو کونډو ښه اختر

د یتیمانو او برېښو اختر

د غریبانو او خانانو اختر

د مسلمانو دیندارانو اختر

وي مبارک دي په تمامو خلکو

وي برکت دي په تمامو خلکو

ښه افغاني دود اورسمونه لري

خدا پرې چې ښکلي رواجونه لري

سمیع الدین افغاني

د ځوانۍ سپرلي

لغمان زموڼر دگران افغانستان لکه دهيواد دنورو ولاياتوپه څيرنکلی اوسر سبزه ولايت دی چې ددې ولايت ښکلا دپسرلي په موسم کې څو برابره زياتيږي * له يوې خوا دحاصل خيزو فصلونو کروندې او دبلې خوا د لغمان غرونه ،دامانونه ،سيندونه، ورشوگانې ، رنگا رنگ خود رويه گلانو اوشنو سر سبزه تپو په وجه داولايت د شين لغمان په نامه يادوي *

د لغمان په ښکلي پسرلني موسم کې ځوانان ډلې ډلې کړوندو ، دښتو او دامانو ته په سيل راوځي او نجونې د شوقه گلونه په اوربل تومبي او دا سندره زمزمه کوي :

دا چار چشمه گلونه خوند کړي په سرو کې

گل په دامانو کې

زموڼر کلي او بانډې // ■■ ۱۹

لغمان شنې اوسرسبزه درې لري چې ددې درو له جملوخڅه د اليشنگ او الينگار درې د لغمان د مرکز مهترلام ښار په شمال او شمال لويديز کې د اليشينگ او الينگار د سيندونو په استقامت پرتې سيمې دي چې ځمکې او کروندې يې دهمدې سيندونو د پريمانه اوبو په وجه خړاوبه کيږي .
د عمرزيو سيمه د اليشنگ د درې په پيل او د الينگار دره بيا د لغمان د مرکز شمال لورته پرته دره ده چې ښکلو کلو، بانډو او حاصل خيزه کروندو ددې سيمې ښکلا شو برابره زياته کړې ده .

وايي چې هرچاته خپل وطن کشمير دی نوپدې وجه دلغمان اوسيدونکو ته هم لکه دنورو هيوادوالو په څير خپل دخاپوړو کلي اوبانډې په زړه پورې دي .
زما هم دلغمان په کلو اوبانډوکې ژوند تير شوی اودهمدې ولايت د عمرزيود سيمې دخير اباد په کلي کې زيږيدلی يم ، لمړنی او مينځني زدکړې مې هم په همدې ولايت کې سرته رسولي اوبيا دلغمان د روښان د ليسې څخه فارغ شوی يم چې زما دوړکتوب او ځلميتوب ډيری برخه دلته په همدې ولايت کې تيره شوې او د دې ولايت په ډيرو پرتو سيمو، کلو اوبانډوکې زموڼر دوستان او نژدې خپلوان ميشت اوهستوگنه لري .

دځوانۍ ياران ، ساده اوپاک زړي کليوال ، دښوونځۍ ددورې هم صنفيان او ښوونکو خاطرې لا اوس هم زموڼر په فکر او ذهن کې ژوندۍ پاتې دي نوپه همدې وجه لغمان زموڼر دځوانۍ دخاطروپه زړه پورې سيمه او ولايت دی

خپرنکويه ټولنه

د بي بي هاجرې کلي

د بي بي هاجرې کلي د الينگار د ولسوالۍ په استقامت د ارمډل، کټل او بصرام د کلو په امتداد کې پروت دی چې گاونډ ته يې مصري کلا، د ساپيانو کلا، فتلاح کلا او نور لوی او واړه کلي او بانډې پرتې دي *
پدې کلي کې شاو خوا خوارلس کورنيو هستوگنه درلوده چې په خټه روستم خيل ياکوچيان دي اوخونسله پخوا دلته په همدې کلي کې ميشت شوي دي *

ددې کلي د اوسيدونکو څخه مامور صيب محمد امين خان رستم خيل حاجي صالح محمدخان رستم خيل، حاجي سيد محمد ماما، محمد گل خان، مولوي صاحب دسته گل، خاورې محمد اسحاق ماما، مرجان ماما چې په مالدارۍ بوخت وه، حاجي محمد طالب مشهور په ترافیک، قاضي صيب تازه گل، معلم صيب خيال گل، مولوي صيب روضه گل، قاضي عبدالمجيد، مامور جنت گل خان او نور ددې قوم پورې منسوبې کورنۍ وي چې په خپلوکې يې راشه درشه لرله اوپه غم اوبنادۍ کې يودبل مرستندوی پاته شوي دي *

مونږ به کله چې دغه کلي ته د ښوونځۍ د فراغت په موقه ورتلو نو د خيال گل لالا ليدو ته چې زموږ د عمر او بنډار ملگرۍ وه خاماڅا ورتلو، خيال لالامهربانه اوبا استعداده ځوان وه هغه دانگليسي ژبې او ساينسي علومو سره خاصه ليوالتيا لرله *

دغه کلي ته زموږ د راتگ بله موخه هم دا وه چې زموږ سکني ترور دلته

زمونږ کلي او بانډې // ■■ ۲۱

کې واده وه ، هغه به زمونږ په راتگ ډيره خوشاليدله وتل به يې نازولو چې زمونږ ددې بې حاجي ترورښه سلوک اوميلمه پالنه لا تراوسه زمونږ په ذهن اوفکرکې هک اوزمونږ دښو خاترو په زړه پورې بيلگې شميرل کيږي *

د بي بي هاجري تاريخچه

وايي چې مهترالمک ع ريښتنی پيغامبروه کوم چې همدا اوس د لغمان ښار دهمدې رسيدلي او د کرامته ډک شخصيت په نوم ياديږي * مهترلام بابا دنوح ع پلاروه ، او هغه دسلطان محمودغزنوي چې دوخت مقتدر پاچا وه خوب ته راغلی وه چې په خوب کې ورته وايي :
ته د وخت مقتدر او نامداره پاچا يې او زه ستا په گاونډ کې پروت يم ، زما مقبره معلومه او ودانه کړه *

سلطان چې کله خپل خوب دخپلودرباريانوسره شريکوي ، درباريان يې ورته مشوره ورکوي چې که بل ځل ورته په خوب کې راغی دهغه د خښيدو د ځای تپوس ورځيني وکړي *

کله چې په دويم ځل سلطان هغه په خوب کې ويني نو ورڅخه د هغه د مرقد يا دښيدلو د ځای تپوس کوي چې هغه مبارک په ځواب کې ورته وايي :

ته خپل اونښ په دښته کي دلمر پريوتوپه لور ايله کړه ستا د اونښ په لمړي او دوهمه دمه ځای کې نه بلکې په دريمه دمه ځای کې به زما مقبره وي *
کله چې سلطان د خوبه پاڅيږي دخپلو درباريانو سره ددغه روحاني

شخصیت دمرقد دپیدا کولو په لټه راوځي او خپل اوښ دلویدیځ په لور ایله کوي د اوښ په دریمه دمه ځای کې د هغه مبارک د خښیدو ځای پیدا کوي او خپلودرباریانو ته امرکوي چې ددې مبارک مرقد دسره جوړ او دزیارت په شا اوخوا کې دې ښکلی بڼه بنیاد کړي شي چې همدا د مهتر المک علیه الرحمه زیارت او بڼه دلغمان دولايت لویدیځ ته د عمرزیدو تپو تر شاه په څو کیلومتری کې د سلطان محمود غزنوي په امر جوړ او ورسته د بڼه دخړوبولو په موخه د الیشنگ د سیندڅخه یوه ویا له د عمرزیدو تپو په مسیر کې ورته وویستل شوه چې دمزار د ویا له په نامه یادېږي *

دمهترلام بابا دمرقد څنگ ته یو حزیره (هدیره) ده چې په دې هدیره کې ستراومشهور کسان لکه یوسف خان د غازي محمد نادر خان شهید پلار، شهزاده فریدون، غازي محمد شاه خان بابکر خېل، فیض محمد خان او نور غازیان او روحاني شخصیتونه ښخ دي *

دمهترلام ع بل ورورنورالام صاحب نومېږي چې هغه هم په لغمان کې دنورالام صاحب په دره کې چې دا دره دهمدې مبارک په نوم مسمی ده خاوروته سپارل شوی اودلرې ځایونوڅخه یې خلک زیارت ته راځي *

بي بي هاجره چې مخکې مودهغې مبارکې دزیارت په اړه یادونه وکړه د دغو دوه وو روحاني شخصیتونو مهتر المک ع او نورالام صیب خور ده چې د بي بي هاجرې په بانډه کې خاورو ته سپارل شوي او زیارت ته یې ښځې او نجونې په خاصه توگه په اخترونو اونورو مذهبي ورځو کې راځي او د هغو د تبرک ځای دی *

زمونږ کلي او بانډې // ■■ ۲۳

وايي چې ډير کلونه پخوا پدغه کلي کې مرحوم حاجي غلام جان رستم خيل کوچی میشت شوی دی چې دهغه څلورځامن دحاجي صاحب احمد جان رستم خيل کوچی ، حاجي صاحب وسيم رستم خيل کوچی ، حاجي صاحب قسيم رستم خيل کوچی او حاجي صاحب نسيم رستم خيل کوچی په نومونو يې شهرت درلود *

۱- حاجي صيب احمدجان څلورنارينه اولادونه درلودل چې دهغو سهرت په لاندې ډول دی *

ښاغلی صالح محمدخان رستم خيل مشهورپه مامورصیب صالح، ښاغلی حاجي سيدمحمد خان رستم خيل چې په کرنې اومالدارۍ بوخت وه، طالب رستم خيل چې دلغمان د ترافيکو د مديريت په مربوطاتو کې يې دنده درلوده اومرجان رستم خيل چې په مالدارۍ اوزميندارۍ بوخت وه *

ښاغلی صالح محمد خان رستم خيل دوه نارينه اولادونه، ښاغلی حاجي سيد محمد خان رستم خيل ۷ نارينه اولاده، ښاغلی طالب رستم خيل ۴ نارينه اولادونه اوبناغلی مرجان رستم خيل ۲ اولادونه لري چې هر يويې اوس د لمسيانو او يا هم د کړوسيانو خاوندان دي *

ديادولوروده چې دهغه وخت په ډيرو سختو اقتصادي شرايطوکې د دې کلي اوسيدونکي مامورصیب محمدامين خان او حاجي صالح محمد خان رستم خيل توانيدلي وه چې درس او تعليم ته مخه وکړي چې وروسته د تعليمه څخه هغودلغمان په ولايت اودهيواد په نورو سيموکې داموريت رسمي دنده ترسره کړې چې د پوره وقار او اعتبار خاوندان پاته شوي دي *

همدارنگه مولوي صاحب دسته گل خان هم مديريني عالم وه اود ننگر هار د هډې دنجم المدارس د مدرسې څخه فارغ شوی وه چې ددوی د فيض اوبرکته ددې کلي اوشاو خوا کلووايانډو ډيري ځوانانوتعليم ته هڅول شوي اودپوهې او علميت لوړو مدارجو ته رسيدلي دي *

لکه مخکې چې مو وويل: دکلي اوسيدونکو ځمکود کرلوتر څنگ مالدارۍ ته هم خاصه پاملرنه درلوده چې دبيلگې په توگه سيد محمد رستم خيل چې ددې کلي اوسيدونکی وه هغه ته کومه ځمکه اوجايداد چې دپلاره پاتې وه دهمدې ځمکې د کرلوتر څنگ په مالدارۍ بوخت او له همدې طريقه يې دکورنفة برابروله اودگذاري وپژوند يې درلود *

حاجی سيد محمد دکروندو د کر لپاره د دوه سخوندر مالونو تر څنگ د شيدو غواوې، ميري، وزگوري او گديان هم روزل چې په کور کې به يې تل د شيدو، مستو، کوچو، شرمبو او وچه شووغوښوپريماني وه *

په کليو کې ودونه او دودنه

زموڼر کلي او بانډې // ■■ ۲۵

د لغمان په کليو او بانډو کې دودونو رواجونه ډيرستونزمن وه ، زوم به د واده مراسمو لپاره له ډير پخوا څخه تيارې نيوله ، ځينې کورنيو به په زوم ډير باج او تاوانونه راوستل ، هغه به يې د کوژدنې لپاره قيمتي جامې ، گانې دسرو زرو غاړکۍ دلاس بنگرپويه رانيولو او نورو سياليو ته مجبوره .

همدارنگه واده ته دبلل شوو ميلمنودخوراک ، څښاک او اضافي لگښتونو تر څنگ د واده گډون کونکو د خوشالۍ په موخه تنگ ، ټکور جوړول او سازيان رابلل اوددې نه علاوه ډيرو نورو ملا ماتونکو لگښتونو به زوم دژوند ترپايه پورې ساته او هغه به دخپل پوردپريکولوپه موخه ټول عمر دمحتاجۍ او زحمت ژوند تيره .

دکلي هلکان به په وادنو کې تنگ ، ټکور او د سازيانوراتگ ته خوشاليدل او خپل ملگري به يې د واده د ځای او هنري ډلو څخه خبرول . په هغه وختونو کې د گلکي استاد ، ماجتي ، غلام محمد ، پاينده محمد ، هفته گل ، زير گل ، شاگل او ډيرو نورو هنري ډلو په سيمه کې ښه شهرت اومينه وال درلودل .

په ښاديو کې به د واده مسولينو سازيانو اوميلمنوته په حجرو ، دکلي دننه اويا هم کلي ته نژدې مناسب ځای جوړاوه او د تنگ ، ټکور ځای به يې په کټونو ، گلمونو او توشکوسمبال اودغه ساحه به يې په گيسونو او چراغونو روښانه کوله .

سندرغاړو به په وار سره ارمونيه ترغاړې کړه او خوږې چاربيتې ، بگتۍ او داستانونه به يې په خوږو نغمو کې گډون والوته اورول . موظف کسانو به چای ، چلم ، تمباکو او د څښاک اوبه گرځولې چې په همدې ډول دسيل فضا به دچلم او سگرټو په دودونو لړلې شوې وه .

په لغمان کې محلي سازيان ډيره چې دهغوی دجملو څخه يوهم استاد

گل محمد وه چې په گلکي مشهوره، هغه به په سندروکې دمستو بگتيو، غزلو، مصرو، اوڅلوريزوترڅنگ ډيرپه زړه پورې داستانونه اوديني قصې کولې چې په مستو کمپوزونو او خوږو نغمو به يې د واده ماحول خوشاله ساته *

گلکي استاد به کله، کله دخپل ځوی سره چې په پايڼده مشهور وه په سندروکې فلبيديه شعرونه د سوال اوځواب په ډول اورول، ځوی اوپلار به شعري مقابله کوله، چې د حاضرينو په احساساتو او دلاسونو په پرکهاروبه بدرگه کيدل *

پايڼده هم خوږ اواز درلود او ښه هارموني يې غږوله چې ورسته بيا په يوه ترافيکي پيښه کې ومړ او گل محمد استاد تر ډيره وخته دخپل ځوی په سوگ کې غمجن پاته شو *

په لغمان کې د مشهورو محلي هنرمندانو له جملې څخه د استاد گل محمداو پايڼده ترڅنگ خوږژبي سندرغاړی لکه ښاغلي، ماجتي، غلام محمد چې په غلامي مشهور وه، منگل، ملا، ملنگ باغبان، عاشق ملا شاگل، زيرگل، رحيم الله، هفته گل او ډيرنور وه چې په محفلونوکې به يې د ملنگ جان، بهايي جان، او دلغمان دشاعرانو لکه دالينگاري استاد، محمد نور، دگلکاريوبسم الله، اشکار، حنان، شهيد ارمان، عمرزی وال، گوجوال، فقيرسيدبها الدين جان، مولوي نقيب الله اونورو وتلو شاعرانو شعرونه په خوږو نغمو او کمپوزونو کې خپلومينه والو ته اورول *

په همدې ډول ټنگ، ټکور به ترسبا مازيگره دوام درلود، مازيگره ځوانانوډولې په اوږو کره، زوم به ډولې ومخې ته اونورمیلمانه به دسازيانوپه بدرگه دناوې د راوستلو په موخه د خسر کور ته روان شول *

زمونږ کلي او بانډې // ■■ ۲۷

کله چې به میلمانه د ناوې کلي یا کورته ورسیدل هلته به دنکاح لپاره د کلیومشران، سپین گيري، ملکان، دیني علما، دجومات امام او نوربا نفوذه اشخاص په یوه مناسب ځای کې کیناستل، د زوم او کوژدنې شرعي نکاح به یې د دیني علما، ملا صاحبان او با نفوذه شخصیتونو په حضور کې ترله تر نکاح وروسته به سازیانو په یوه پنجه مست سازو کړاویا به زوم دخسره په کور کې دنوربوج اوروا جونوسره پنجه نرموله، هغه داسې چې دکلي نايي، ترکان، زرگر، پنبی، گلکار، اشپز او نورو به په وارسره دڅوم ومخې ته کیناستل او خپله حقداري به یې ځینې غوښتله اوزوم مجبوره چې دا سیالی ترسره کړي او هریوته د حقداري په موخه څه پیسې په لاس ورکړي * ترهغه وروسته به زوم د ناوې خونې ته بدرگه کیده، د ناوې خونه چې د ناوې د خورلیو، ښځو او ماشومانو څخه به ډکه وه مخکې له هغه چې زوم د ناوې خونې ته ننوځي د ناوې د خورلیو لخوا به دخونې ورتلې شوی وه تر هغه وروسته چې نجوبه خپله شیریني ترلاسه کړه ور به پرا نیستل شو او زوم ته به خونې ته د ورتلو اجازه ورکړل شوه د زوم په راتگ سره به په هغه باندي دهر لورې تورې پیسې، نقل، پتاسې او چاکلیتونه شیندل کیدل چې په خونه کې به سمدم غوغا جوړه شوه او هرچا هڅه کوله چې ځانله په دې چورکې څه ترلاسه کړي *

زوم ته به پس له ډیرې گډوډۍ دا موقعه برابره شوه چې د ناوې تر څنگ ځان ورسوي او دهغې سره جوړه ودریږي *

په همدې ډول پس له ډیرو توتکو او اوروا جونو به نجو د چمبوسره یوځای اوازونه پورته کړل، په خوشالي او نڅا گانو سره به یې ناوې ډولۍ ته بدرگه او ځوانانو به ډولۍ جگه کړه د تویکو، تفنگچو په ډزو او اټونو سره به یې په ډیره خوشحالي ناوې د زوم کورته بدرگه کړه *

د زوم په کور کې مخکې له دې چې ناوې د ډولۍ څخه کوزه شي د ناوې ومخې ته به يې پسه، او يا چرگ درسم په دودحلال کړاودناوې پنبه به يې په وينو سره کوله *

د ډولۍ څخه د ناوې په کوزيدلو سره د زوم په کور کې دکلي نجونو او بنځو له چمبې سره بيا اوازونه پورته کړل او په مستو سندرو او نڅا گانو به يې محفل ته خوشحاله بڼه ورکوله *

په همدې ترتيب د ناوې په کوزيدلو سره به د واده لمړۍ او اساسي مراسم پای ته ورسيدل اوزوم کولی شول چې پس له ډيرومنډو، رامنډو او جنجالونوڅخه دمه وکړي چې ورسته بيا دواده دريمه، تخت جمعي او دواده په اومه کې ناوې دپلار کورته تگ دومره د جنجال او تشويش خبره نه وه *

پل دې بختور شه

شپې دې د برات شه شه کلونه دې اختر
پل دې بختور شه ناوې پل دې بختور

پل دې بختور شه ناوې مينه کې دې کور شو
نوې اشنايي شوه نوى بل دميني اور شو
ستا دحسن شمعې چې روښانه په هرلور شو
حسن دې ښکلا دې چيرې مه شه د نظر
پل دې بختور شه ناوې پل دې بختور

نن چې دې محفل کې خوشحالي ده هم خندا

۲۹ ■ ■ ■ // زمونږ کلي او بانډې

خوښې دې همزولې دي په مینه کړي نڅا
يې د نجونمیره ټول دا ستا په تماشا
رب دې په نصیب کړه په ژوندون کې زیب اوزر
پل دې بختور شه ناوې پل دې بختور

ناوې نوی ژوند کې خوشحالي دې شه نصیب
کوردې بختور شه خور اشنا دې شه طبیب
اور یې چې بلیږی پاک الله یې شي قریب
وی دی په امان کې افغاني ښکلی بشر
پل دې بختور شه ناوې پل دې بختور

سمیع الدین افغاني

د نوي کال يا دنوروز ميله

دنوروز ميله په لغمان کې لکه زمونږ دهيواد دنورو ولاياتوپه شان په
شاندارومراسموسره لمانځل کيدله، دکلي هلکانو به هم په دې ورځ کې
ځانگړي پروگرامونه درلودل هغه داسې چې ټول هلکان به دکلي ومخې ته
دسپيداراونوروونودتازه غوټيو، شنو ښاخونو اولښتو سره چې دنوي کال يا
دسپرلي په موسم کې غوټۍ او پانې نيولې وې راووتل او دکلي د هر کور ،
کلا انگړونو مخې ته دريدل اود اترانه به يې په لوړ اوازو انداز اوروله:

گل گل دی نوروز

خدای دې درکي شتمن روز

دشتمن روز برخه راوړی

ددې ترانې په اوریدلوسره به کوربه دکوره څخه څه خوراکي ټوکي لکه

وريجې، غوړي، پياز اويا نور هغه خام مواد چې دپخلي لپاره اړين وه هلکانوته دذرانې په دود ورکول، په همدې ډول هلکان به د کلي ټولو انگرڼو او کورونو ومخې ته ورتلل او په پوره اندازه د ضرورت وړ خوراكي ټوکي به يې ترلاسه کړل *

کله چې به يې خوراكي مواد راټول کړل بيا به هلکانودپخلي لوبني لکه ديگ، بشقابونه، چای جوش، چاينکې، پيالې، قاشقې او همدارنگه د ضرورت وړغوړي، مالگه، مسالې دخپلو کورونو څخه راوړل اوپه مناسب ځای کې به پخلي لپاره تدابير نيول کيده *

وروسته له هغه به هرڅوک يو کارته وگمارل شو، چابه نغری جوړاوه، چابه د پخلي لپاره دسون لرگي برابرول، څوک به د اسپزي په کارونو بوخت شو، چا به بيا دناستې ځای برابر اوه، يوې ډلې به دتيگې اچولوپه سيالۍ کې گډون کوه بلې ډلې به د خوسي په لوبو بوخت شول، چا به د سطرنج لوبه کوله اوچا به بيا دخپلې دتبعې ملگرو او انډيوالانو سره گپ، شپ لگاوه څو شيبې وروسته به ډوډۍ تياره شوه، دسترخوان به هوار شو او هلکانو به په خوشحالي اوخوند سره دنوي کال په دسترخوان کيناستل او په خپلولاسونوچوپه شوې خوندوره ډوډۍ به يې يوځای نوشجان کوله *

دنوي کال يادپسرلي په موسم کې هوامعتدله اودتفريح لپاره مناسبه وي، دښتې اوغرونه، بڼ او باغچې شنې اوسرسبزه شي، دغرونوپه لمنو کې غاټول او ډول ډول خودرويه گلان وغوړپيري چې د سپرلي موسم لغمان ته ځانگړې ښکلا، رنگ او طبيعت وربښي *

تيرنکويه ټولنه

دمهترلمک ع لمړنۍ ښوونځۍ

کله چې مونږ د حیدرخانیو دکلیوالي ښوونځۍ څخه فارغ شولوترهغه وروسته دمهترلمک په لمړنۍ ښوونځۍ کې چې د ده زیارت دکلي په جومات کې موقعیت درلود شامل شوو * دا ښوونځۍ زموڼر دکلي څخه څو کیلومتره لرې وه چې مونږ به هره ورځ دې ښوونځۍ ته پلې ورتلو ، که څه هم دا واټن په اوله کې سترې کیدونکی وه خوبله چاره نه وه ، دکورنۍ غوښتنه داوه په هر ډول چې وي مونږ باید درس او تعلیم ته ادامه ورکړو * څه مده وروسته د مهترلمک لمړنۍ ښوونځۍ د ده زیارت د جومات څخه خپل اصلی ودانۍ ته چې نوی یې د جوړیدو چارې بشپړې شوې وې او دده زیارت کلي ته یې نژدې موقعیت درلود انتقال شوه *

د مهترلمک په لمړنۍ ښوونځۍ کې زموڼر ټول هم صنفیان په څلورم ټولگي کې شامل شول ، دا ښوونځۍ د عمرزیو ، چاردهي د سیمو او د لغمان د ولایت په مرکزیت کې یې موقعیت درلود چې پوه او مجرب استادان یې درلودل ، دهغو د جملو څخه ښاغلی استاد علینگاری چې ډیر با احساسه شاعر هم وه ، ښاغلی استاد عظیم خان چې د ریاضی استاد وه ، ښاغلی مولوی صیب فضل الرحمان خان ، ښاغلی ملا فضل خان ، ښاغلی حسین خان چې په بزرگ مشهور وه ، ښاغلی خواجه محمد خان ، ښاغلی ستار خان ښاغلی سرمعلم صاحب حبیب الله خان ، ښاغلی محمد اجان خان ، ښاغلی سر معلم صاحب غفور خان ښاغلی محی الدین خان او ډیر نور ښاغلي او دقدر وراستادان وه چې دهغوی له برکته ډیر شاگردان د پوهې او تعلیم لوړو مدارجوته ورسیدل او د پوهې او وطن پالنې په لباس سمبال ټولني ته وړاندې کړل شول *

لکه څنگه چې مخکې مودنيباغلي علينگاري صيب اودهغه دشاعري په اړه يادونه وکړه لازمه گڼم چې داستاد د شاعري په برخه کې څولنډې کړنې اضافه کړم *

د استاد الينگاري صيب ډيري اشعار د خوږ ژبي هنرمند پايڼده اونورو سندرغاړوپه خوږواوازونوکې کمپوزشوی دی، برسیره پردې علينگاري صاحب زموڼږ دښوونځی دهنراوکلتورپه برخه کې پوره همکاري درلوده ، په ښوونځی کې د قلمي ديوالي جريدې اوهمدا رنگه په ښوونځی کې د ترانې دتيم فعالول اونورعلمي اوفرهنگي پرگرامونو په مخ بيولوکې يې ځانگړې ونډه درلوده *

زموڼږ د ښوونځی د ترانې تيم مسول استاد الينگاري به هرسهار په شاگردانو تمرين کاوه دښوونځی د ترانې تيم به په لغمان کې دملي او بين المللي ورځو دتجليل په وياړپه رسمي محافلو اوتجليلونوکې خاص ځای درلود * استاد الينگاري به وطني او داحساسه ډک اشعار د ترانې تيم ته برابرول چې شعرونه به يې خپله ليکل * دهغه د شعرونو له بيلگې څخه چې زموڼږ د ښوونځی د ترانې د تيم له خوا هغه وخت د لغمان د روښان په ليسه کې واورول شولمړی مقام تر لاسه کړ چې ددې ترانې څو بيته همدا اوس هم په ذهن کې را سره پاتې دي چې د دوستانو سره يې شريکوم :

انسان په پوهه کامل انسان شي
عقل يې سالم شي روح دجهان شي
شرف حاصل شي علم او ادب نه
نه چې د مال اوملکو نصب نه
علينگاری به ستا په فرمان شي
عقل يې سالم شي روح دجهان شي

زمونږ کلي او بانډې // ■■ ۳۳

زمونږ لپاره د مهترلمک لمړنۍ ښوونځۍ په زړه پورې په دې وه چې دلته د حیدرخانیو کلیوالي ښوونځۍ په پرتله هرڅه مرتب او منظم وه، درسي صنفونه، منظم تقسیم اوقات، دهر مضمون لپاره ځانگړی استاد، دښوونځۍ اداره اونور هرڅه نوي وه *

دښوونځۍ سیمه به هره ورځ د ملازمینو په مټ پاکه اوب پاشي کیدله ، شاگردان مجبوره چې په ټاکلي وخت درس ته راشي اودښوونځۍ نظم او مقرررات مراعت کړي، که څوک به بې مجبه ناوخته ښوونځۍ ته راغی اویاکومه بله سرغړونه به یې کوله هغه ته به د ادارې له خوا جزا ورکول کیده *

د روښان عالی لیسه

مونږدمهترلمک په ښوونځۍ کې ترشپږم ټولگي پورې درس اوتعلیم وکړ، کله چې د شپږم ټولگي څخه فارغ او شهادت نامې مو ترلاسه کړې د نورو زدکړو د ترلاسه کولو په موخه دلغمان دروښان په لیسه کې شامل او زموږ ټول تعلیمي اسناد او سوابق د مهترلمک د لمړنۍ ښوونځۍ د ادارې له خوا روښان لیسې ته ولیږدول شول او هلته په اوم ټولگي کې شامل او د نورو نویو استادانو او هم ټولگیو سره اشنا شولو *

دروښان لیسه چې په هغه وخت کې په لغمان کې یواځینۍ لیسه وه د مهترلام د ښار په مرکز کې موقعت لري چې د ډیپولرې ځایوڅخه لکه د الیشنگ او الینگارډ ولسوالیو، شمنگل، عمرزایی، چهاردهي، د قرغیو، مندروړ او نورو ولسوالیو، علاقه داریو، کلیو او بانډو څخه ورته زده کوونکي د درس اوتعلیم په موخه راتلل، چې ورسته بیا د زده کوونکو دستونزو په نظر کې نیولو سره په سنگره، قرغیو، او مندروړ کې نورې لیسې جوړې شوې چې ددې لیسوپه جوړیدلو سره د شاگردانو ستونزې نسبي هواري

اوهرچاکولی شول چې په خپلونژدې سيموکې خپل زده کړو اوتعلیم ته ادامه ورکړي *

اکثر اشاگردان ښوونځی ته پلي ياپه بایسکل راتلل، دترانسپورت امکانات ډیر لږو هلکانو ته میسر وه *

دروښان لیسه ډیره پخوانۍ لیسه ده چې تعلیمي سويه يې دمجر بواستاد انوپه لرلوسره ډیره لوړه وه، ډیر فارغان يې لوړدولتي اوعلمي مدارجو او منصبونو ته رسیدلي دي *

دروښان لیسې دحیدرخانیود کلیوالي اودمهرلمک دلمړني ښوونځیوپه پرتله ډیرتویبیردرلود، صنفونه نسبي مجهزه، په هر ټولگي کې دتغرونو په ځای میز او چوکۍ وې، زده کوونکي به په منظم وخت په دریشۍ کې ښوونځی ته راتلل ، په ښوونځی کې ملي او نړیوالې ورځې لکه د ښوونکي، آزادي ، دموراو نوروتاریخی ورځو لمانځنه کیده ، ښکلې ډرامې به جوړیدلې چې شاگردانوواستادانو به پکې فعاله ونډه درلوده *

دروښان لیسې استادان هریوښاغلی عظیم خان، ښاغلی مولوی صاحب طاهرخان چې په خطیب مولوی مشهوروه، ښاغلی ستار خان ، ښاغلی متین خان ، ښاغلی خانگل خان ، ښاغلی ضیاوالحق خان ښاغلی عبد الرزاق خان او ډیر نور د قدر وړ استادان وه چې همیشه يې دشاگردانو سره په درسي مشکلاتو کې مرسته او همکاري لرله *

سیاسي کړۍ اوگوندی فعالیتونه

لکه څنگه چې مخکې مویادونه وکړه د روښان عالی لیسه زموڼر د کلو او بانډو څخه شپږ - اوه میله لرې موقعیت لري اوزموڼر د سیمې هلکان به هرسهارښوونځی ته پلي روان وه ځکه چې د ترانسپورت امکانات ټولوته میسرنه وه اوکله چې به دښوونځی څخه رخصت شول بیا به هم ډلې ، ډلې

زموڼر کلي او بانډې // ■■ ۳۵

دخپل کلي او ګاونډ د کلو، بانډو، شاگردانو سره د کور په لور روان شول او په لاره کې به يې ديني، علمي، سياسي او اجتماعي بحثونه کول. *
يوه ډله شاگردانوبه دخپلودرسي ستونزو د حل په برخه کې يو دبل سره مرسته کوله، دلورو ټولگيولکه ديولسم اودولسم ټولگيوزده کوونکو به داوم او اتم ټولگيوزده کوونکوسره ددرسي مشکلاتو په حلولو کې موثره رول لوباوه ددرسي ستونزو دحلولو ترڅنگ به شاگردانوبه په ديني، اجتماعي او سياسي مسایلو کې هم بحثونه درلودل او په هيواد کې به يې د فقر او بی عدالتيو په اړه خپل نظر او اندونه شريکول. *

بلې ډلې به علمي، فلسفي او سياسي بحثونه کول اود مشخصې ايډيالوژۍ ياموضوعگيرۍ لپاره يې کار کاوه، هغو به د کلو، بانډو، ولاياتو، مملکت او په سيمه کې دخلکو، حکومتونو او سياستونوپه اړه خپل نظر څرګنداوه، چې اکثرا دا بحثونه به دهيواد اونړۍ په کچه د فقر او بيعدالتۍ په مدار څرخيدل.

يوې ډلې به د يوې سياسي ايډولوژي څخه اوبلې به بيا دبل سياسي دريزونو او موضوع گيريو څخه دفاع کوله. * ددې حالت څخه داسې مالوميده چې مختلفو پارټيو او گوندونو د ځوانانوپه مينځ کې دخپلو صفوفو د تقويې په موخه تبليغاتي کار شروع کړی وه. *

دا بحثونه په زړه پورې په دې وه چې هر ډلې به په هيواد کې د بدبختيو عوامل په مختلفو نظرونو، تحليلونو او ليد لورو کې څيړل او ځوانان يې په هيواد کې د يوې عادلانه ټولني د مينځ ته راتگ په موخه مبارزې ته رابلل او په همدې ډول به يې دخپلوعلاقي وړ پارټي او تنظيمونوکې تنظيمول. *
ځينو بيا داسلام مقدس دين ته دخدمت په منظور او په وطن کې داسلامي اصولو د تدبيق په مقصد ځوانان جهاد ته را بلل او په هيواد کې ددې ټولو

بدبختيو اصلي لامل يې اسلامي اصولونه مراعت کيدو دليل باله او خلک يې ددې مقدس هدف د عملي کولو په مقصد په اسلامي ليکو کې تنظيمول او کفر سره يې د جهاد نارې پورته کړې وې *

ځينو نورو بيا د مارکس اوانگلس د ايډولوژۍ طرفداران وه چې هغوی ددې بدبختيو اصلي لاملونه په وطن کې د طبقاتي ژوند موجوديت باله او داسې يې تحليل کاوه چې مونږ بايد زيربنا يا اساس ته تغير ورکړو، او په وطن کې دعادلانه اوانساني ټولني د راوستلو لپاره کار وکړو او د همدې هدف لپاره يې ځوانان طبقاتي مبارزې ته د صلح اميزه لارې رابلل *

ځينو نورو بيا د مارکسيستي سياست په تاييدولو سره د قهراميز سياست تر فدار وچې د مائوسټانو په نامه ياديدل، بلې ډلې بيا ددې ټولو بدبختيو عامل دافغانانو په عدم اتحاد کې څرگند او اود ټول افغان ملت يووالی اود يو موټي افغانستان د جوړولو ادعا يې کوله او خلک يې اتحاد او اتفاق ته رابلل *

په همدې ترتيب هرسا اوماسپينين د ښوونځۍ په لاره کې مونږ د داسې بحثونو سره سر او کار درلود چې کله کله به د بحثونو دومره مصروف ساتلو چې داشپر-اوه ميله منزل به راته ډير ذغرده شو او سترپابه مو لږه احساسوله *

په همدې ډول په لغمان اود هيواد په نورو ولاياتو کې دخلکو د پاکواو سپيڅلو، ملي، وطني، اسلامي اوانساني احساساتونه په گټه اخستلو سره د سياسي پارټيو صفوف ورځ په ورځ تقويه او په هيواد کې د ډلو، ټپلو، تنظيمونو او گوندونو لپاره ته د اوبندل کيده چې د يو واحد وطن، دين او ايین خلک يې په مختلفو گروپونو پارټيو او تنظيمونو تقسيم او د اتفاق اوبدبختي کندي ته گذار کړل، چې ورسته بيا ددې فعاليتونو نتيجه زموږ

۳۷ ■ ■ // زموڼر کلي او بانډې

هيواد والودسر په سترگو وليده او احساس يې کړه *

رښتيني څوک دى؟

که چيرې د بشريت او انساني نړۍ پس منظر ته څيرشو انسانانو د ابتدا څخه بيا تر يوې شتمې پېړۍ پورې د انسا نې ژوند د بڼې لپاره ډيرې هلې ځلې ترسره کړې او د غير مترقبه او طبعي حوادثو په مقابل کې د طبيعت سره لاس او گربان او د ډيرو قربانيو تر څنگ لازمي برياوې هم تر لاسه کړې او پدې برخه کې د ډيرو اکتشافاتو شاهدان دي *

بشر وکولای شو د گرمۍ او پيڅنې له مختلفو افتونو او امراضو سره مبارزه وکړي د خوراک پوښاک، سرپنا او نور حياتي اړتياو د لاسته راوړلو لپاره زحمت وگالي *

خو اساسي پوښتنه داده چې ولې پدې عصر اوزمان کې هم انسانان د ولگې، بدبختۍ او ناخوالو سره مخ دي؟ ايا ددې مشکلاتو اساسي عوامل به په څه کې وي؟ ايا لامل به يې دا وي چې بشريت ددې نيمگړتيا په له مينځه وړلو کې پاته راغلی اوندی توانېدلی چې د اوږد انساني ژوند په جريان کې دا ناخوالې له مينځه وپسي؟ او که علت په خپله انسانانو کې دى؟

دا هغه پوښتنې دي چې که چيرې په رښتيني او دقيقه توگه وڅېړل شي اوددې مرض اساسي عوامل تشخيص او دحل نسخه ورته پيداشي دابه يو سترگام وي په بشري ټولنه کې د يو عادلانه او انساني ژوند د احيا په لار کې * ددې او نور پوښتنو د ځواب لپاره لازمه ده چې لاندې موضوع گانو ته د هيواد والوپام راوگرځوم *

لمړی، د بشري ټولنې د ژوند د تفاوتونو اصلي عوامل په څه کې دي ولې يوشمير زيات وگړي په فقر او بې عدالتيو کې ژوند کوي او يوشمير نور بيا د هردول هوسا و لازم انساني ژوند د مزيا او امکاناتو څخه برخه مند دي؟

د مثال په توگه که افريقا، اسيا او په مجموع کې مخ په انکشافه يادريمې نړۍ هيوادو ته پام شو د فقر بدبختيو او محروميتونو کچه يې ډېره جگه او برخلاف د يوشمېر هيوادونو د ژوند سطحه لوړه او د قوي اقتصاد خاوندان گرځېدلي دي *

دوم؛ کوم هغه مصارفات چې نن سبا د بشر د نابودۍ لپاره پکارول کيږي پدې مانا هغه کارخانې چې د توپکو، ټانکونو، جنگي طيارو او د ټولنيزو وژنو سلاگانو د توليد لپاره جوړې شوي او يا د جوړېدو په حال کې دي چې د بشريت او ځمکي د نابودۍ لپاره پکارول شوي او پکار يږي که چيرې دغه مصارف د انسانانو د خيراو فلاح لپاره ترې استفاده شوې وای او وشي، مکاتب، روغتونونه او نور عام المنفعه تاسيسات جوړ شوي وای او يا جوړ شي اوس به په نړۍ کې د انساني تراژډيو ته د پای ټکی ايښودل شوی وای دهر انسان لپاره به ديوارام، مرفعه او انساني ژوند زمينه برابره وای *

ايا په يو ټانک به څومر مکاتب او په يوې جنگي طيارې به څومره روغتونونه او همدا رنگه په يوې اتومي سرگلولې به څومره عام المنفعه تاسيسات جوړ وای چې په دقيقه توگه به په افريقا او نورو هيوادوکي ماشومان په سوی تغذيه نه وه مصاب اونه به جنگونو د ميلونهاو انسانانو ژوند د نابودۍ سره مخامخ کړی وای *

که په دقيقه توگه ددې ناخوالو او پرابلمونو لاملونه وڅېړل شي دې نتجې ته رسېږو چې ددې بې عدالتيو، ظلم او استبداد عامل يو انسان د بل انسان د حقوقو، يوه ټولنه د بلې ټولنې او همدا رنگه يو ملک د بل ملک د اتباعو په حقوقو تېری دی او دنورو د بدبختيو عاملين گرځېدلي دي او د توپک او ماشينگنوپه زور يې دنورو ژوند د خطر سره مواجهه کړی او د خلکو په وينو يې لاسونه سره او نن د ارگاه او بارگاه خاوندان دي چې ژوندي مثالونه يې زموڼر

زموڼر کلي او بانډې // ■■ ۳۹

هيوادوالوپه هيوادکې ددرې لسيزوڅخه زيات تپل شوي جگړې په جريان کې په سر سترگو وليدل او اوس هم هره ورځ د نويو تراژيدوشاهدان دي *

استعمار دنورد هستيو دغصب لپاره ددووتکتیکو او روشونو نه استفاده کړې چې هغه د فزيکي گرمې جگړې اوسرې جگړې طرزونه دي اوپه همدو روشونوبې پردې ملکونه ولجه اودمنطقي دخلکوهستي يې تاراج او وگړي يې خپل غلامان گرځولي دي *

دتودې جگړې مثال هغه مستقيم اشغالگره تجاوزونه دي چې دتاريخ په اوږدو کي قوي هيوادونوپه ضعيفه هيوادونوترسره کړي او بل ملک يې د خپلې مستقیمی سلطې لاندې راوستی او د هغوی هستي او دارايي يې لوټ کړې او هغه ملک يې خپله مستعمره گرځولی ده *

بل تکتیک يې ساړه يا تبليغاتي جنگونه دي چې دهغه په وسيله يې د منطقي يا د بل ملک خلک خطا باستلي اوخپلوشومواهدافودعملي کيدو په خاطر يې دخلکو ذهنيتو نو ته د خپل په گټه تغيرورکړی دی چې په دغسې مواردوکې دانسانانو د پاکواوسپيڅلو ديني، اجتماعي او انساني احساساتو نه گټه پورته شوې ده *

که په مشخصه توگه په افغانستان کي ديوشمير گوندو،تنظيونو،پارټيو،ډلواوتپلوته ځيرشوچې اکثرا د پردوله خواتمويل،حمايه اوسازماندهي کيږي چې د خلکو په خاصه توگه دځوانانو د پاکو وطني،ملي،منطقو او ژبنيزو احساساتونه د خپل ځان په گټه کار اخستل شوی دی * که په دقيقه توگه د دغو تنظومونو ډلواو تپلو دمينه والوسره په تماس کې شو اکثریت يې په دين او هيواد مين خلک دي چې په خواشني سره د يو شمير خاينو رهبرانو تر تاثيرلاندي راغلي اوخپله هستي اوژوند يې ددې خاينورهبرانو لپاره په ډېر صداقت اوایمانداري قرباني کړې ده او دوی يې د مرفعه او

مستعد ژوندخاوندان گړخولي دي چې ژوندی بیلگه یې چاداسلام مقدس دین په لاره کې قرباني ورکړه؟ اوڅوک دي چې ددې شهیدانو د وینو په بیه ځانله لوړ شیشه ای قصرونه جوړاوپه خارجي بانکوکې دمیلیونونو ډالرو خاوندان گړخیدلي دي؟

که ددې لیکنې اصلي مطلب ته راشو تاریخ دا ښودلې اوهرچاته د منلو وړ ده چې په وطن کې هیڅکله یوې ډلې، یوتنظیم، گوند یا یو قوم په تنهائي سره د حاکمیت چارې په بریالیتوب سره پر مخ ندي بېولې نولازمه ده چې دوطن په بیا رغونه کې دافغانستان ټول ولسونه اوخلک په گډه برخه واخلي، زما په اندصرف یووالی او ورورگلي کولی شي چې دوطن خلک ددې بدبختیوڅخه نجات ورکړي اوبس، دا چې څنگه دایووالی مینځ ته راځي اوڅوک یې راوستلی شي اوکوم علمي وړاندیز ددې معضلې اساسي نسخه ده؟ دا د وطن دبادردو وطنپالو او خدایپرسته علماوو، مشرانو اوټولو سیاست والو دنده ده چې پدې برخه کې گټوري هلې ځلې وکړي، د افغانستان او د بشریت دخیرلپاره کار وکړي، داسي طرحې وړاندي کړي چې ټولته دمنلووړوي، ترڅودافغاناناستان هروگړی ته دامیدواری اوهوسا ژوندکولو زمینه برابره کړای شي *

باید په هیواد کې دې باوریواو اختلافو نو دمینځه وړولپاره مشترک عملي او بنیادي گامونه واخستل شي *

زماپه اند د افغانستان خلک دمختلفو نظرو ترڅنگ په وطن مین خلک دي دهریو په زړه کې دوطن دابادی مینه شته چې پدې لارکې د هیواد والو ریښتني مبارزه د قدرور ده زمونږ خلکود وطن، ازادی اود خدای په لاره کې خپل ژوند اوهستي هرڅه قربان کړل چې په خواشني سره باید وویل شي ددې قربانیو څخه نا اهلو اوخرڅ شوو لیدرانو دځان او خپلومافیايي

زمونږ کلي او بانډې // ■ ■ ٤١

انډيوالانوپه نفعه گټه پورته کړه دوطن، خاورې، اسلاميت ترشعارنولاندې يې
ځانونه د شيشه يي قصرونواوميلونونوډالروخواندان وگرځول *

د وطن با درده سياستوالو!!

په هر تنظيم کې چې ياست په هرليډرچې مو باوردئ داستاسوشخصي
کاردئ که مونږ دخپلي لاري حقانيت بل ته کووادنوروخه غواړوچې د ده
په لاردې لارشي او دهغوی رهبردي ومني دا به عملي گام نه وي ښه به
داوي چې ديوه شعارلاندې د اسلام په خاطر دافغانيت په خاطر د انسانيت
په خاطر د هغه پاکوشهيداندوسپيڅلووينوپه خاطر دهغه کونډو يتيमानوپه
خاطرکوم چې ديوې مړې ډوډۍ لپاره د محنت شپې اوورځې تېروي نوردي
بې باوريو، تعصب، ډلو او تپلوته خاتمه ورکړو اوديو افغان، هموطن
اومسلمان ترنامه يوبل ته دورورۍ لاس ورکړو، صرف همدا دبدبختيودنجات
لارده صرف همدا په مختلفو ډلو اونظيرونوتقسيم کړل شوي خلکو يووالی
دی چې دوطن دټولوافشاروخلکوواولسونوپه صادقانه همکارۍ د وطن
مشکلات حل او يوبل ته دورورۍ لاسونه ور کړواودنياوالو ته وښيوچې
افغانان دا استعدادلري اوکولای شي چې په شريکه دا وطن جوړ او خپلو
خلکو ته د نجات الاهيه وگرځي *

داده هغه ريښتني لارچې کولای شي زمونږهيوادوال دناخالواو تراژديو
خه وژغوري اوپه گران هيواد افغانستان کې دخلکو دخيراوفلاح لپاره
اسلامي وطني اوانساني گامونه اوچت کړای شي *

واعتصمو بحبل الله جميعا ولا تفرقو *

ترجمه: د خدای په رسی منگولي ولگوي او مه جدا کيږي *

پيرنک وپه ټولنه

اشر يا دخپلې خونبې کارونه

اشر يا دخپلې خونبې کارونه په سيموکې دويا لويه پاکولو دويالود سر بندونو په جوړولو، دشولودنهلونوپه کرلو، د سرکونواولويو لارو په جوړولو او همدارنگه په کليواوباندوکې د بامونوپه کاڼولو، دکروندې د محصولاتوپه راټولولو، په مړي او ژوندي او ډيرنوروبرخوکې د سيمې داوسيدونکوپه شريکه همغږۍ په ټاکلي وخت او معلوم پروگرام سرته رسيرې *

دخپلې خونبې يو ځايي کارونه يا اشراکثرا دکليواو بانډو د اوسيدونکو او يا هم کله ددولتي اورگانونوپه غوښتنه تر سره کيرې *

په لغمان کې دچاردهي دسيمې لويه وياله دبي بي صاحب دزيارت په ساحه کې داليشنگ دسيند څخه سرچينه اخلي اود راه دارياسخي پله څخه ورسته د چاردهي د سيمې د ځمکو په خړاوبولو او په ورځينۍ چاروکې دخلکوپه گټې اخستلوکې موهم اوحياتي رول لري *

ددې اونورولويو ويالو داوبودعادلانه ويش په موخه هرکال دسيمې د اوسيدونکو له خوا نوی ميراو يا د ويالې مسؤل ټاکل کيرې *

ټاکل شوی ميراو دنده لرې چې دويالې، بندونواوسربندونو د جوړيدو اود هغودفعاليت څخه تل باخبره وي اود اوبو عادلانه ويش په نظرکې وساتي که نه نو دبې خبره اوبې انصافه ميراودکارپه نتيجه کې د کلو داوسيدونکو دنفاق اوشخړولامل گرځي چې داشخړې اوستونزې کله بيا په مرگ، ژوبلې اودسرونوپه ماتيدو هم تماميرې *

په لغمان کې دگرميو په موسم کې دلوروغرونو واورې ويلې کيرې او په همدې موسم کې کله چې دتودوخي درجه لوړه شي دابودنشتوالي له وجې تپې، دنبټې، اودامانو نه وچ شي، کله بيا په همدې موسم کې د دوامداره بارانونه او گلۍ اوريدل د تالنده او بريښنا سره يو ځاي په خورونو

زمونږ کلي او بانډې // ■■ ۴۳

اودنبتوکې د سيلابونو د راوتلو لامل گرځي چې دا سيلابونه دمالې اوځانې تاوانونو ترڅنگ دفصلونو اوکروندو دخرابيدو لامل هم گرځي *

دا څر سيلابونه دسيندونواصلي مسير ته تغير ورکوي، لوي، لوي ونې او کمرونه چپه کوي، کورونه اوڅاروي له ځانه سره په مخه کوي *

څنگه چې د اسيلابونه د وچو دښتو او شگلنو خوږونو څخه راوځي په همدې وجې شگې، خاورې اوخاشاک له ځانه سره ليردوي اوددې لامل گرځي چې د سيلابونو په مسيرکې پراته لوی ، لوی سربندونه ويجاړ اوپه ويالوکې دخاورواوڅړواوبوپه تيريدلوسره ويالې ډکې اوداوبوبهير کم رنگه کړي، په همدې دليل کليوال هرکال دويالو دپاکولو اوسربندونو د بيا رغونې په موخه دخپلې خوښې کارونه يا اشر ترسره کوي *

کله چې داليشنگ دسيند اوبو ذخيره يا دغروڅوکو واورې د تودوڅي د زياتيدوله وجې اوبه شي ، داليشنگ د سيند اوبه چې دچاردهي دسيمې ځمکې خړوبوي هم لږې شي چې وروسته بياپدې سيندکې ديوي ويالې په اندازه اوبه هم نه وي ، په همدې دليل ددې سيمې اوسيدونکي دخپل دارتيا وړاوبه دالينگار دسيند څخه چې دکال په هرموسم کې يې د اوبو پريمانې ده راگرځوي ، هغه داسې چې دالينگار دسيند څخه يوه وياله د همدې درې په استقامت پرتوغونډيواوتپود پاسه چې پخوا رابنکل شوې اودچاردهي دسيمې په پيل کې داليشنگ سيند سره وصله شوې ده ، دا وياله هرکال پاکولو ته او ويجاړې برخې اوسربندونه يې بيا رغونې ته اړتيا لري، په همدې موخه دچاردهي دکلواوباندواوسيدونکي د اشرانو يا دخپلې خوښې کارونو په سرته رسولوسره دخپلوځمکواودسيمې دابو د کموالي ستونزه حلوي *

پرنکويه ټولنه

شفيع ماما يا دکلي نائي:

زمونږ دکلي نائي محمد شفيع نومیده، هغه به د کلي د مشرانو او هلکانو د سر وښتان اصلاح کول.

دکلي هلکانو د لنډو وښتانوسره دومره ليوالتيا نلرله خومشران دهلکانو د سردليو وښتانو طرفدار نه وه، هلکان يې مجبورل چې د سروښتان لنډ کړي خوسره لدې نائي به دهلکانو د سر وښتان برابر او ښايسته جوړول، هغه به نه هلکان او نه هم مشران خفه کول.

شفيع ماما به دکلي د اوسيدونکو او هلکانو خبر په مياشت کې يوځل اخيسته او د سر وښتان به يې ورته اصلاح کول چې په اوجوره کې به يې د فصلونو د لوگډ په موسم کې په کروندو گرځيده او خپله برخه د لو شوي فصلونو صدۍ يا گيډۍ ترلاسه کوله او وروسته بيا د درمند د تللو په وخت کې هم نائي ته برخه بيليدله.

شفيع ماما يواځې زمونږ دکلي د اوسيدونکو نائي نه وه بلکه د چاردهي د سيمې دنورو کليو او بانډو اوسيدونکو نائي هم وه چې د فصلونو د لوگډ په موسم کې به د ډيرو غلو، دانو څخه برخه مندوه، هغه به تل په کلو او بانډو گرځيده او په سيمه کې به د ټولو پيښو څخه باخبره وه نوکله چې به په سيمه کې کومه دخوښي، مړي يا ژوندۍ خبره وه هغه دنده درلوده چې د کليو او بانډو اوسيدونکو پرې خبر کړي، همدارنگه په ښاديو کې هم د نائي رول ضروري وه، ن ائي به د واده بلنليکونه په کلو او بانډو ويشل او ښادي ته رابلل شوو کورنۍ دوستان او عقارب به يې پرې خبرول.

همدارنگه نائي به په ودونو کې درابلل شوو ميلمنو لپاره خواره برابرول چې په پخلي کې يې هم خاص مهارت درلود، په خاصه توگه درنگارنگ پلونو، قورمو او مزه دارې لغمانۍ شولې په پخولو کې يې ښه شهرت درلود.

زموڼر کلي او بانډې // ■ ■ ۴۵

شفيع ماما ډيرمتواضع ، خدمتگاره اوخواری کښه نائي وه چې په غم او بنادۍ کې به زموڼر د کلو ، بانډو او د سيمې د اوسيدونکو سره پوره مرستندوی دکاراومندو رامنډو سپری وه *

د روژې مبارکه مياشت:

دکلي اوسيدونکو به کله چې مازيگردکاراوکروندوخڅه کورته راستانه شول دمازيگرلمانځه وروسته به يې دروزه ماتې لپاره تيارې نيوله هغه داسې چې د کلي سپين گيري، ځوانان او هلکان ټول دروزه ماتې لپاره د کلي جومات ته راتلل، هغو به د روژه ماتې برسیره اضافه خيرات يا نذر هم له ځانه سره راوړل *

د جومات ومخې ته د ماښام د لمانځه داډان څخه څو شيبې دمخه د کلي ماشومان راټوليدل، کله چې به ملاصاحب دماښام د لمانځه اذان شروع کړد الله اکبردنارې سره سم به ماشومان دکلي په کوڅوکې دخپلو کورنو په لور په مندو شول او په لوړاواز به يې ويل : روژه ماته کړی دروزه ماتې اذان وشو* چې په همدې توگه به ماشومانو کورنيو روژه دارانو ته خبر ورکاوه ترڅوهغوي پهاطمينان سره خپله روژه ماته کړی *

د کلي اوسيدونکي د ماسختن د تراويح لمونځونو ته هرو مرو راتلل د تراويح لمونځ زموڼر له پاره ډير په زړه پورې وه ، هلکان به حتمي لمانځه ته راتلل خو تعامل دا وه چې هلکان به د لمانځه په وخت کې د جمعې په ورستي صف کې دريدل *

هلکان به روژه نيولوته هوسيدل ، دجومات ملا او دکلي سپين گيروبه تشويقول اوويل به يې: په دې عمرکې روژه نيول ډيرثواب لري او خدای پاک يې تاسوته په دونيا او اخرت کې اجر درکوي *

خور ژبی سندرغاړی مرحوم ماجتي

ماجتي چې تل به يې پاکې جامې په تن وې او د پالاوې لنگې شمله به يې نيغه دروله دموسيقي دډيرالاتولکه هارموني، اکارديون، ماندولين، گيتار، شپيلی اونورسره پوره اشنایي او مهارت درلود، تل به د دغو موسيقي الاتو څخه يو ورسره ليدل کيده *

ماجتي هميشه د خوبنيو په محفلونوکې خورې سندرې کولې چې ډيری سندرې يې دمينې اومحبت سندرې وې اوپه ډېر سوزاوگداز به يې خپلو مينه والوته په هنري محافلو کې اورولې *

له سندروڅخه يې داسې معلوميده چې هغه به چيرته زړه بايللی وي او دچاپه پټه مينه کې سوزبري اوهمدې مينې دی شاعري ته هڅولی دی چې په حقيقت کې همداسې هم وه * هغه به د خپلې پټې مينې اظهار په سندرو کې داسې کوه :

مين چې شومه په گل ببو

ستي يې کرمه په سرو لمبو

په رښتيا سره د گل ببومينې ماجتي ډير زوروه ، دهغه دا سندره ډيره مشهوره شوه، چې ورسته بياپه کابل راډيوکې چې هغه وخت په هيواد کې يواځينی راډيو وه ثبت اوکمپوز شوې وه اوتل به ددې راډيوله لارې اوريدل کيدله *

ماجتي ورسته ددې کړاونوپه نتيجه کې په ناعلاجې رنځ اخته شوچې دانا علاجه مريضې دهغه وخت دنري رنځ مريضې وه چې دې رنځ هغه دمرگ

۴۷ ■ ■ ■ // زمونږ کلي او بانډې

اونابودى لوري ته بيوه داسې رنځ چې معالجې ته يې هسې چې لازمه وه امکان نه وه برابر • ماجتي هم د خپل راتلونکي په هکله ښه پوهيده، هغه په يوه بله سندره کې چې شعر او کمپوزيټي خپل وه داسې ويل:

افسوس افسوس زما په حال چې مې ارمان پاته شو
لکه دگل په شان نازک مخ دجانان پاته شو
د ځنکدن اخرسلگۍ دي ترماراشه اشنا
دا دواړه سترگې مې نيولي ستا ديدن لپاره
درقيبانونه لمسونه شولې له ماکناره
په اخرت کې زمالاس ستا په گريبان پاته شو
لکه دگل په شان نازک مخ دجانان پاته شو
زني مې وتړه په لاس دازمادې وصيت
راباندې وايه څوکرته کلمه دشهادت
روح مې داستا په انتظار دى رانه غواړي رخصت
زما په زړه کې دا داغونه د هجران پاته شو
لکه دگل په شان نازک مخ دجانان پاته شو
دجنازی کټ ته مې چينغه کړه چې لاړی اشنا
سبا دوخته په مزار کې راته وکړه دوعا
زما په شناختې باندي وکړه د زرگي تسلا
زما دقبر خاورې تاته يو نشان پاته شو
لکه د گل په شان نازک مخ دجانان پاته شو

داستا د سترگوپه گولۍ زرگۍ زما شوقلم
ترسترگواوښکې تويومه سات په سات دم په دم
که راته راکړې دوايي دسرولبانوملهم
د ماجتي ځينې اخر دغه جهان پاته شو
لکه دگل په شان نازک مخ دجانان پاته شو

دا سندره زمونږ په کليو اوبانډوکې ډيره مشهوره شوې وه او ورسته ماجتي د
اسندره هم دکابل راديوپه ستيډيو گانو کې ثبته کړه چې تل به ددې راديو له
لارې اوريدل کيده *

ماجتي دنړۍ رنځ په نتيجه کې په ځوانه ځواني ورو ورو خپله روغتيا او
صحي حالت له لاسه ورکاوه د هغه څخه په يوه نري محفل کې چا پوښتنه
وکړه چې استاده صحت مو څنگه دی ؟ هغه په ځواب کې ورته وويل چې
صحي حالت مې دومره داطمينان وړنه دی خو بيا هم کونښن کوم ستاسو
دخوښۍ په هيله څو سندرې تاسوته واوروم او د خپل دزړه خواله پدې
سندرو کې له تاسو سره شريک کړم *

په رښتيا سره ماجتي خوږ او دميني ډک اوازدرلود چې له بده مرغه د
ژوندکړاوناو روغتيايي حالت هغه ته نوردا فرصت ورنه کړه چې دهنر په برخه
کې څو نورگامونه اوچت کړي اودخپلې مينې اوارمانوغوتۍ يې وغوړيږي *
ماجتي دنړۍ رنځ په نتيجه کې ومړ، ډير مينه وال يې جنازې ته راغلي وه،
د هغه جنازه يې د چهاردهي د شاه گذر بابا دتپو ترڅنگ خاوروته
وسپارله، نوکله چې خلک دجنازه څخه راوگرځيدل، کلي ته درسيدوسره سم

د هغه داسنډره چې:

افسوس افسوس زما په حال چې مې ارمان پاته شو

لکه دگل په ښان نازک مخ د جانان پاته شو

په هماغه شيبه دکابل راډيو له لارې خپره شوه، خلکو دلرې څخه ددې

سندرې په اوريدلونورهم غمجن شول او دحسرت اوتا ثر اوبښکې يې تر

سترگو تويې شوې، اومرحوم ماجني يې دخپلوهيلواو ارمانونو سره يو ځای

خاوروته سپارلی وه، خدای دې وښی اوروح دې ښاد اوآرام وي *

يو ځوان، هنري او ارثي استعداد

وه بيغوره ياره، رنگ ته مې گوره

اوس مې وکړه ديدنونه

د نن څخه څلورلسيزې دمخه لاڅه وړاندې کله چې زه اوزمونږ دممر هلکان

په مينځنۍ ښوونځۍ کې تعليم کاوه اودلغمان ولايت په کلاواو بانډوکې

مودخپل عمر دنوې ځوانی خوږې شپې او ورځې تيرولې، په هغه زمان کې

دولتي ميديا دومره پراخ فعاليت نه درلود ، داسې باور کيده، مسايل يا

حوادث څنگه چې اوس په چټکۍ سره دخلکو غوږونو اواذهانو ته

رسيري، هغه وخت هم د هيواد په گوټ، گوټ کې به ډيرې پيښې مينځ ته

راتللې خودومره په څغرده دخلکو ترغوږونه رسيدې *

په هغه وختونو کې دافغانستان په لويو ولاياتو کې لکه قندهار ، مزار شريف

، ننگرهار اويوشمير نورو ښارونو کې دگوتوپه شمير ورځپاڼې ، مجلې

اوجرايد دچاپه راوتلې چې اکثراځايي د دولتي ادارو کارکونکو ترې گټه

اخيستله، عوامو ته بيا دومره په موقعې اطلاعات نه رسیده او د رسنيو څخه يې په موقع گټه نشوه اخستلی، خودا کار بيا په مرکزکې نسبي ښه وه، پدې مانا چې دوطن دمشهورو ورځپانو، جرايدو او مجلو تر څنگ يوه راډيو هم فعاله وه چې دکابل راډيو تر نامه يې خپرونې کولې اودا راديودهيوادپه گوټ، گوټ کې داوريدلو وړه اواکثره هيوادوالوبه ددې راډيونشرات تعقيبول.

د کابل راډيودماهيت له نقطه نظره ښه وه، ښکلي پراگرامونه يې درلودل، په هغه وخت کې دخبرونوترڅنگ ښکلي سندرې ډرامې او نور تفريحي پراگرامونه يې خپرول چې دهيوادوالو د پام وړگرځيدلي وه چې زما دغه ليکنه هم دهغه وخت دکابل راډيو څخه ديوي ښکلي سندرې خاطر ده چې گرانولوستونکو سره يې شريکوم.

ددوي دگرميوپه موسم کې مودکلي نه بهر د نيکه په بڼ کې خپلو نږدې دطبعي هلکانوته د ميلمستيا تياري نيوله، دنیکه دباغچې صوفه موبه گلمونواونوشکوفرش کره اودفرش شوي ځای نه لږڅه وړاندې دپخلي لپاره مونو نغری جوړ او د سون لرگي مو ورته برابر اودکلي دهمزولوپه گډون مودپخلي داړتيا وړمواد اولوازم ورته برابر کړل.

څه شيبه لانه وه تيره شوې چې ميلمانه راغلل، هلکانوچاپه پخلي چا په خبرواترواوخوک په نورو سرگرميواخته شول. ما هم چې دسپرنج د لوبې سره ليوالتيا لرله دخپل يو دوست سره دسپرنج په لوبې بوخت شوم. خوشيبي وروسته ډوډۍ تياره شوه، ما دخپل دوست نه هيله وکړه چې اوس

زموڼر کلي او بانډې // ■ ■ ۵۱

به سطرنج هم داسې هلته لرې کيږدو او د ملگرو سره به د ډوډۍ په تيارولو کې مرسته وکړو .

ملگري مې زما وړانديز و مانه ، سطرنج مو هلته لرې په يو مناسب ځای کې کېښود او دواړو د دسترخوان په سمبالولو پيل وکړ ، ريښتيا چې هلکانو خوندوره ډوډۍ پخه کړې وه .

ډوډۍ مو يو ځای د ميلمنو سره نوشجان کړه اود دسترخوان تر توليدو ورسته ما او ملگري موخپله پاتې د سطرنج لوبې ته ادامه ورکړه . مونږ پوره د خوتختود سطرنج لوبووروسته لږه دماغي ستړيا احساس کړه . مامې ملگر ته وويل : راځه سطرنج به بس کړ او د دوستانو سره به گپ ، شپ ولگوو .

ملگري مې هم ومنله ، سطرنج موټول کړ چې گورو هلکانود تورو او شنو هيل داره چايو پټنوسونه دمساله دارې گوړې ، کشمش او نخودو سره د ميلمنومخې ته کيښودل .

ماهم خپله وږه راډيوروبانه کړه اود راډيو ستنه مې دکابل راډيوپوه پري کانسيوبرابره کړه چې په لمړي ځل مودبناغلي مزارې نجرابي په ښکلې اوماشومانه غږ کې دا سندره واوريدله :

وه شالونگينه ياره

چاته مه وايه حالونه ياره

ما د قيامت تمه لرله ياره

تا رانه واخستل بدې دنيا لاسونه ياره

وه شالونگينه ياره

دا سندره د ښاغلي مزارې نجرابي په ښکلي او خواږه اواز کې داسې ښکلی کمپوزشوی وه چې تمام میلمانه اوهلکان ورته غوږ غوږ شول اوپوره خوند موتري واخيست چې ددې سندري خوندواوخطرې تراوسه هم زموڼر د عمرهلکانو او هیواد والو په ذهنونو کې پاتې ده *

داسندره دومره مشهوره شوې وه چې هره ورځ به د راديو افغانستان د فرمايشي سندروپه پروگرام کې نشرته رسيدله او خورا ډير اوريدونکي يې درلودل *

وختونه تير شول زموڼر د وطن دکورني اوبهرني دښمنانودناجايزه مداخلو په نتيجه کې زموڼر هيواد ددبختوسره مخ اودډيرو قربانيوترخنگ زموڼر ډير شمير هيوادوال اجباري مهاجرتوته اړ شول او اوس په نړۍ کې داسې ملک نشته چې هلته افغانان نه وي مهاجر شوي چې دا دمهاجرت خپيرو زما مخ هم راشين کړي دي او دخپل د ځوانۍ کلونه او وختونه مې لکه دنوروهيوادوالوپه خيرهه شيبه سترگوته درپري *

رابه شو اصل مطلب ته:

د ورځو له يوې ورځې څخه مې خپلې ليکنې اوڅه شعرونه په کمپيوتر کې تنظيم کړل * لږ سترې شوم ، کمپوټرمې بند کړ اودتلويزون يا دمیلمنو خونې ته راغلم زموڼر تلويزون دستليت نه په استفادې سره اکثرا افغاني کانالونه نيسي ، همداچې تلويزون مې روښانه کړ ، دنوي ځوان سندر غاړې غږ مې ترغوږشو، چې دومره خوږ او ښکلی کليپ شوی وه چې نه پوهيرم ولې مې هغه دنیکه دباغچې دمیلستيا خاطرې راپه زړه شوه اودښاغلي مزارې

۵۳ ■ ■ // زمونږ کلي او بانډې

نجرابي دسندرې مينه مې پرې ماتوله * سندرې ما ددې ځايه واوریده:

سبا به هغه ستر گې ژاړي

په کومو سترگوچې نن کيږي ديدنونه

وه بيغوره ياره ، رنگ ته مې گوره

اوس مې وکره ديدنونه

چې مې بيغوره يار خبريږي

په مابه جوړ وي تورو خاورو انبارونه

وه بيغوره

سندرې مې ترپايه واوریده اوددې ځوان او خوږ ژبي هنرمند د پيژندلو په لټه کې شوم چې ورسته له ډېروپوښتنو اومعلومات څخه دا پته راته ولگیده چې داځوان سندر غاړی ميرويس نجرابي نومېږي او د مرحوم خوږ ژبي سندر غاړي مزارې نجرابي ځوی دی چې د ښوونځی د درس اوتعلیم ترڅنگ دپلار دسبک ، غږ او هنر وارث او پيروهم دي *

م و م ن د
خبرنگويه ټولنه

لغمانۍ اوگره اود هغې ډولونه

د الحاج نجم الدين سعیدی لیکنه:

لغمانۍ اوگرې ، د پخولو ترتیب اود هغه ډولونو په اړه بساغلي نجم الدين سعیدی په زړه پورې مطالب راټول کړي چې د سعیدی صیب لیکنې ته بهی له تصرفه په دې برخه کې ځای ورکړ شوی دی ، هیله ده چې د درنولوستونکو د پاملرنې وړ وگرځي *

د پخولو ترتیب :

اوگره او د هغه د پخولو ترتیب ډیر ساده او اسان دی هغه داسې چې غټې وریجې دگرمو اوبو سره پاکې پریمنځي کله چې وریجې بریمنځل شوې په ایشیدلو اوبو کې یې ترهغه ویشوي چې نرمې شي چې دغه نرمې شوې

۵۵ ■ ■ // زمونږ کلي او بانډې

غتې وريچې داوگرې په نامه يادوي چې په لاندې مختلفو ډولونو ترې گټه اخيستل کيږي *

لمړۍ- اوگره دکرتوسره :

کله چې اوگره پخه شي هغه په نا شکن ياعادي غوري کې راباسي اود غوري په مينځ کې بنکلی څرخنی ورته جوړوي اوپدې څرخني کې سولول شوي کړت چې مخکې يې په کرتمال کې

سولولي وي ځايوي او بيا زير غوري ، واز ده ياعادي غوري په ارکاره کې بڼه سره کوي او په څرخني کې دسولول شوو کروتوله پاسه اچوي ،ورسته بيا په غوري کې د اوگرې له پاسه سابه، شلغم ، پخه شوې وچه غوښه دلوييا سره په بنکلي نظم ځايوي او د دسترخوان په سر يې گدي چې دتعامل سره سم هرغوري د دوو څخه تردرې کسانو لپاره او که دکورنيو اويا دمیلمنو شمير ډير وي په همغه اندازه د غوريو شمير هم ورزياتوي *

کله په اخر کې د اوگرې څرخنی وړانوي او کړت او اوگره گډوي چې هغه گډه شوې کړت او اوگره بياځانله خونداو طعم لري *

دوم- اوگره دکنډ يا دغوا د عادي شيدو سره :

کنډ :هغه شيدې دي چې غوا يې نوی خوشکی زيږو لي وي، پدې ډول اوگره کې په څرخني کې کنډ يا شيدې ځايوي اوکله کله سره شوي غوري هم دپاسه پرې اچوي *

دريم-اوگره دمستو يا شرمبو سر :

داهم دهمغې اوگرې يوه بله نمونه ده چې په څرخني کې يې مستې ځايوي *

دشرومبو سره اوگره په شرومبه کې گډوي او د نوش پياز يا عادي پياز سره تری استفاده کوي *

شرومبې او اوگره د لغمان په چارباغ کې ډيررواج لري ، ددې سيمې خلک د شپې له خوا اوگره پخوي او د شرومبو سره يې ښه گډوي ورسره د دې گډې شوې اوگرې سر ور پټوي او د بيالې ترغاړې يې داوبوپه سرگدي او دسهار له خوا ټوله کورنۍ په دسترخوان سر راټولېږي او يوځای ترې استفاده کوي .

خلورم - اوگره د لاوند سره :

لاوند يا (کرو) يو مخصوص تعم دی چې د شرومبو څخه يې جوړوي هغه داسې چې د مستو شرمبه په يوظرف کې اچوي او يواندازه اوږه ورسره گډوي ترڅو اوږه په شرومبه کې ښه حل شي او په نغري يې گدي ترڅو ښه وایشول شي پس له هغه په ارکاره کې څه ميده شوي پياز په غوړيو کې سره کوي او په ايشل شوي شرمبه کې چې اوږه په کې حل شوې ورزياتوي او د څمڅۍ سره يې نور هم خلنوي چې پس له يومعين حرارت څخه خوندور لاونډيا (کرو) ترې جوړېږي چې دا لاوند داوگرې په څرخني کې ځايوي او کله کله دسره شوي غوړي هم د پاسه پرې اچوي او په خوند او مزې سره ترې استفاده کوي .

پنځم - شوله :

شوله دغټو وريجوڅخه جوړېږي ، هغه داسې چې اول په غوړيو کې څه پياز سره کوي او ورسره څه اوبه يا د پخې شوې غوښې ښوروا پکې ور زياتوي کله چې دانښوروا وختيدله پريمخل شوې غټې وريجې پکې اچوي چې پس له معين حرارت څخه ورته دم ورکوي او پس له هغه وازده په ارکارۍ کې سره کوي او د شولې د پاسه يې اضافه کوي چې خوندوره شوله ترې جوړېږي .

د اوگرې يو بل قسم سبوناکه ده چې په شوله کې سابه ورگډوي او د

زموڼر کلي او بانډې // ■■ ۵۷

سبوناکې به نامه خوندوره شوله تری جوړېږي چې د هغه د پاسه هم د وازدې يا غوړيو جغ باسي *

د اوگرې نوراقسام زموږ د گران هيو ادو په نور ولاياتو کې هم مروج دی لکه د پکتيا اوخوست په مناتقو کې چې د ډنډکي په نامه يې يادوي اوپخول يې د لغمانی اوگرې سره فرق لري * همدارنگه دکابل په شمال کې لکه گلدره، شکردره او غوړبنډکې چې دشولې غوړبندي په نامه ياديږي په هغه کې کوفته، لوبيا او ترخه مرچ ور گډوي *

بايدوويل شي دغټو وريجوړواج دشرقي هندوچين څخه افغانستان ته انتقال شوی چې دپخولو ترتيب يې د نورو هيوادوسره توپير لري *

په لغمان کې داوگرې يا غټووريجو د استفادې ترڅنگ دمينو وريجو څخه چې د سرده دريدونۍ او يا گرمه وريجوپه نامه يې يادوي هم استفاده کيږي او دلغمان په مختلفوسيمو کې لکه د اليشنگ او الينگار په درو کې ، د چاردهي ، حيدر خاني ، ماشه خيل مندرور ، قرغيو او ډيرونورو ځايوکې کرل کيږي *

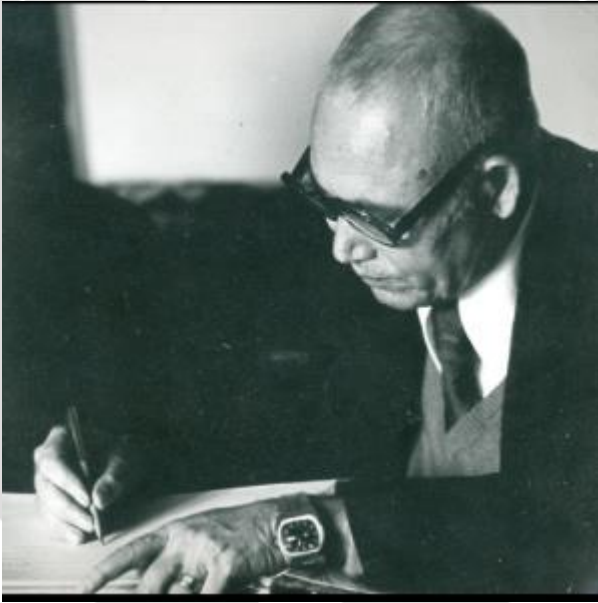
لغمانی وريجې زموږ په وطن کې خاص شهرت لري اودهغه څخه خوندور پلو ، دمپخت ، شکرېته او قابلي پلو پخوي چې زموږ د هيوادوالو دسترخوان ته ځانگړی خوند او رنگ ورکوي *

سول
خپرونکويه ټولنه

زموڼر کلي او بانډې // ■■ ۵۸

د سولې او تفاهم دلارې مبارز

مولانا محمد سعید سعید افغاني لنډه پيژندنه، ليکنې او اثار:

علامه دوکتور محمد سعید «سعید افغاني» زموڼر د هیواد مشهور عالم، لیکوال، مولف، استاد او اجتماعي شخصیت وچې تل یې د سولې، ترقي، وروري، برابري او تفاهم لپاره مبارزه کوله، ددې نوميالی پوه دروند نوم هم په وطن کښې اوهم دنړۍ په نورو هیوادونو کښې خپوراو مشهور دی.

محمد سعید په کال ۱۳۰۰ هجري شمسی (۱۹۲۲ میلادی) کی د لغمان ولایت د خیرآباد په کلي کې ژوند ته سترگې پرانیستې، هغه دخپل دپلار مولانا غازي عبدالمجید «رحمة الله عليه» چه دخپل وخت له مشهور مجاهدو، مدرسانو اوهم د لغمان ولایت د تیگرو د ښار د جامع جومات خطیب او دقادري طریقي دمشهوروماذونانوڅخه و، اوهم دنورو مخورو روحانیونو څخه، خپلې لومړنۍ زده کړې وکړې او هملته ښایسته ښه ملا

شو *

وروسته بيا محمد سعيد دکابل د عربي دارالعلوم ته شامل شو، کله چې په ۱۳۲۵ هجري شمسي کال دغې مدرسې نه فارغیده او په سربې د مولوي توب پکړی و ترله شوه، دخارق العاده استعداد په اساس سمدستي همدلته د استاد په حيث (کادر علمي) مقرر شو ، او بيا د ننگرهار دنجم المدارس دمدير په حيث وټاکل شو .

يوڅه موده دپوهنې او روزنی د وزارت د مسلکي تدریساتو غړی شو او بيا بيرته د نجم المدارس مدير او وروسته د حبيبيې لیسې ته د ديني علومو ښوونکی په حيث را بدل شو *

سعيد افغاني په ۱۳۴۲ هجري شمسی کال مصر ته ولاړ او تر ۱۳۴۷ هجري شمسي کاله پورې په « جامه الازهر » کښې د فلسفي او الهياتو په زده کړه بوخت و، اوڅه موده په قاهره کې د پښتو راډيو يي خپرونو نطق او امر هم و *

سعيد افغاني همدلته يی د هيواد تاريخ نړيوالو عربي نړی ته پراخه ور معرفي کړ او خپله يی هم د عربي نړی له هغو آثارو څخه چې د افغانستان او افغاني شخصیتونو په هکله ليکل شوی و و خپلې تاريخي څيړنې مخته بوتلې، ده په (پښتودری او عربي) ژبو آثارو ليکل او په هغو دوو مشهورو آثارو سره چې د سيد جمال الدين افغان او خواجه عبدالله انصاري په هکله يې په عربي ژبه وليکل د غودو و ځانگړو افغاني شخصیتونو ته چې يو يې د سياست او فلسفې د ډگر وتلی شخصیت و او بل يې په تصوف کې ځانگړی مقام درلود تلپاتې والی و با ښه . او په خاص ډول هغه د اسلام دين چه د « عشق ، محبت ، عاطفې ، صلح او سلم » پر بنياد ؛ اسماني دين دی ، بشريت ته ور معرفي کړ *

سعید افغاني دخدايي استعداد په اساس په څلورنيمو کالو کې د الازهر پوهنتون څخه « ليسانس ، ماستري او دوکتورا) واخسته او وطن ته راستون شو ، نو لومړی د عالي دارالمعلمين د استاد په توگه دنده تر سره کړه او بيا ورسته د کابل پولي تخنيک ته ولاړ .

د هغه ملي ، ټولنيز ، عدالت خوښونکی شخصيت هغه وخت ښه و ځليد چې دې دکابل پوهنتون او کابل پولي تخنيک ته عمدتاً د تاريخ د استاد په توگه راغی ، او د وخت دمحصلانو اواستادانو د دموکراتيکو مبارزوله لړۍ سره دخپل ديني اومذهبي مقام له ساتلوسره سم يوځای شو اوهمدلته دکابل پوهنتون داستادانو له خوا دهغه وخت داستادانود اتحادیې غړی او بيا دعالي شورا د مرستيال په توگه انتخاب شو .

استادسعید افغاني دکابل پوهنتون، کابل پولي تخنيک اوعالي دارالمعلمين داستادی په وخت کې د ځوانو محصلانو او استادانو له ځانگړی احترام څخه برخمن ، او هغوی ته به يې د ژوند او مبارزی په هکله د ارزښت ورمشورې ورکولې ، دده ټو لنيزشخصيت دومره اوچت وچې آن دنښمنان يې هم د ده په وړاندی سر ټيټولو ته مجبور و .

واقعيت دا دی چې د روحانيت په مقام کې داسې اشخاص لکه دعلامه سعید افغاني ، په خير مونږ ډيرکم پيژنوځکه دی هم عالم وهم روحاني ، هم ملا واوهم خطيب ، هم سياست مدارو اوهم پخپله لياره کې ريښتنی ، هم په فلسفه کې وارد واوهم په الهياتوکې ، ده هم په ديني علوم کې لاس درلوده اوهم په اجتماعي علومو کې ، دی هم محقق وو او هم ژورناليست ، لنډه داچې دی خپل رول يې د يو واقعي افغان او واقعي مسلمان په حيث په نړيواله سطح کې ولو با وه ، اوهم پيشقدم وو .

علامه سعیدافغاني له بشري ټولني سره له هرډول توپير اوتبعيض پرته مينه

زمونږ کلي او بانډې // ■ ■ ٦١

درلوده او د نړۍ والې سولې يو پيژندل شوی مبارزو ، ده نه يواځې په زياتو نړيوالو هغوسيمينارونو کې برخه واخيسته چې سولې ته وقف شوی و او پدې مبارزې کې يې د ابو علي ابن سينازرمې کاليزې جايزه ترلاسه کړه بلکې ده د «هستوي جنگ» ترنامه لاندې يوداسې ژوندی او علمي تحقيقاتي اثر وليکه او چاپ شو ، چې نن يی د سولې په برخه کې د ليکل شوي آثار له ډيرې غوره نمونې څخه گڼلی شو ، دغه اثر اوس په ملي او نړيواله سطحه يو تحقيقاتي منل شوی اثر گڼل شويدي .

سعیدافغاني آن دروانې پيړۍ څلورمې لسيزې په پيل کې ځانگړې هڅې وکړې چې په هيواد کې د ملي يووالي لپاره د يو پراخه ملي جبهې ضرورت خلکو ته په گوته کړل او هغه د يو داسې ټولنيز پرمختگ او ټولنيز بدلون سره چې د بيبعدالتيو کمپله ټوله کړي مينه درلوده ، په همدې وجه و چې په کال « ١٣٥ هجري شمسي » کښې د قضاعلي شورا غړی او وورپسی د تميز د عالي محکمي ريس (قاضي القضاات) شو ، وروسته د اسلامي شئونو وزارت په راس کې ټاکل شو ، او بيا د وخت دملي جبهې مرستيال او هم د علما او روحانيون عمومي مشر شو .

د علامه سعیدافغاني ليکل شوي آثار او تالیفات :

– شيخ الاسلام عبدالله الانصاری الهروي ، په عربي ژبه ، د چاپ کال

٠١٩٦٧

– نابغه الشرق سيد جمال الدين الافغانی ، په عربي ژبه د چاپ کال

٠١٩٦٧

– د شرق نابغه سيد جمال الدين افغاني ، په پښتو ژبه ، چاپ ١٣٥٥ .

– افغانستان ، تاريخاً و حضارتاً و کفاحاً ، په عربي ژبه ، ناچاپ .

– العقيدة الاسلاميه وآرا المعتزله والاشاعره والماتريديه واختلافاتهم .

زموڼو کلي او بانډې // ■■ ۶۲

- الاشارات و التبهات ابن سينا، په پښتو ژبه ، د چاپ کال ۱۳۵۹ .
- تفسير، ديو لسم ټولگي لپاره په پښتو ژبه *
- تفسير ، د يو لسم ټولگي لپاره په دري ژبه .
- عقايد ، درسي کتاب *
- منطق - درسي کتاب .
- اساسات اسلام به نگاه علم و فلسفه - د دارالمعلمين ۱۳ صنف لپاره.
- اساسات اسلام از نگاه علم و فلسفه، د دارالمعلمين ۱۴ صنف لپاره.
- کلتور اسلام از نگاه علم و فلسفه، په دري ژبه، د ۱۳۴۹ کال چاپ .
- مختصر تاريخ افغانستان و دول متمدن اسلام . پوليتخنيک کابل .
- محمد «ص» رهبر بزرگ اسلام، د ۱۳۶۳ کال - چاپ *
- پلاروطنه ملي جبهه او يا دلته د ټولنيزو ستونزو د حل لار، د ۱۳۶۲ کال چاپ .
- خطر جگ هستوي ، په دري ژبه، د ۱۳۶۳ هجري شمسي کال چاپ .
- اندرزونه - په پښتو ژبه ، ناچاپ *
- آداب قاضي ، په دري ژبه .
- والصلح خير، صلح و آرامش از ديدگاه اسلام ، د ۱۳۶۲ کال چاپ .
- زندگي مسلمانان ، په دري ژبه دکال ۱۳۶۳ چاپ .
- اندرزونه - په دري ژبه ، ناچاپ *
- در باره اديان و دين اسلام ، په دري ژبه نا چاپ *
- اخلاق و فلسفه، په دري ژبه نا چاپ *
- د نجات او کاميابي لپاره علم او فلسفي له نگاه، د ۱۳۷۰ کال چاپ .
- امراض روحي و معالجه آن ناچاپ *

زموڼر کلي او بانډې // ■ ■ ۶۳

- الاخلاق و التصوف - په عربي ژبه ، ناچاپ *
 - سفر، د ۱۹۸۲ ميلادي کال چاپ *
 - خلاصه اندرزها و نصايح سودمند برای ستاژيران قضا ، چاپ *
 - ارکان ، شرايط و احکام نکاح - ناچاپ .
 - طبيب بگو مرضم چه و چاره چيست ؟ ، ناچاپ .
 - مبادی اسلام ، د ۱۳۶۹ کال - چاپ .
 - حاکميت انقلابی ، ناچاپ .
 - تعبیر - په پښتو ژبه - ناچاپ .
 - د باختر اطلاعاتی اژانس مطبوعاتی مصاحبه - د ۱۳۴۷ کال .
 - انقلابی افکار ، هشی او هیلې - ناچاپ .
 - زما ژوند ناچاپ *
- سعید افغانی ددوه زرونه زیات مذهبی ، فلسفی ، تصوفی ، اجتماعي و ادبی مقالې لیکلې چې په خاص ډول دی « انیس ، هیواد، پامیر ، کاروان ، ننگرهار ، پیام حق و قضا » په روز نامو او مجلو کې خپرې شوي دي *
- علامه سعید افغانی د ۱۳۶۴ د حوت په اوومه « د ۱۹۸۵ د فبروري ۲۵مه » دافغانستان د طبي علومواکادمی په روغتون کښی ؛مهربان، خواخوږی اوتپاند زړه و درید او په سیایي په کابل کښی ، دجابرانصار» علیه الرحمة « دمزارتر څنگ ، دشهدای صالحین په هدیره کښی په درناوی خاورو ته و سپارل شو *

انالله وانا اليه راجعون

روح دې ښاد وي

امين يارب العالمين

خپرنه کورنۍ ټولنه

په لغمان کې اوسیدونکي قامونه او پرگنې

دکتور محمد سعید «سعید افغاني» په خپل کتاب کې چې (زما ژوند) په نامه یادېږي او په کال (۱۳۶۵) هجري کې خپور شوی په لغمان کې اوسیدونکي قامونه او پرگنې په لاندې ډول شرحه او معرفي کړي دي:

اول: «ساپي»

په افغانستان کې د صافيو قوم يو لوی او مشهور قوم دی چې وايي ددوی اول نيکه د قندهار د غورۍ مرغی څخه راغلي دي او ددوی نسبي سلسله د پښتنو په قامونو کې په درانيو بانډې گډېږي، وايي صافي په غلجیونه گډېږي بلکه د غلجیو سره د درانيو په وسیله ورورگلوي لري *

د صافيو د قامونو غټې ريښې په لاندې ډول دي *

الف - ودير

ب - گربز

ج - مسود

د «ساپيو» د قوم پرگنې په ټول افغانستان کې خپرې دي خودافغانستان په شمالي برخه کې، کوه «ساپي» محمود راقی، کوهستان، او تگاب ددوی اصلي او مهم مرکزونه دي. او په مشرقي کې د کنړ «ساپيان» شهرت لري او هغه ځای د څوکی په لسوالی، با ډیل، مزار، دپیچ په دره، د سرحد څخه خوا په سره کمر او د کنړ په نورو سیمو کې اوسېږي. ساپي به کامه کې لويه سيمه لري، ساپي په لغمان کې د عمرزیو، سلاب، گرگر، بارپخی، صبر اباد، په سیمو کې هستوگنه لري، په الینگار کې نازي هم «ساپيان» دی *

وايي: چې په کوزه پښتونخوا کې وزير هم په اصل کې د ودير صافيو يوه ريښه او مسود يې بله ريښه ده *

زموڼر کلي او بانډې // ■■ ٦٥

- دلغمان په عمرزيو کې صافيان په درې پلرونو تقسيم شويدي *
- ١- د خير محمد بابا اولاده ده چې د خير اباد کلي يې مرکز دی او لاندي ريشې لري *
- پايه خيل ، ياسين خيل ، تورخيل ، اياز *
- ٢- د عبدالمحمد بابا اولاده چې په ادو خيلو مشهور دي *
- ٣- دابراهيم باباچې په ابراهيم خيلوياديږي اوس په عمرزيو کې دخير محمد بابا اولاده ديږه ده خلک عاجز او په اقتصادي فشار مواجه دي ، ولی دغه خلک ډيرزړه وړ او په مير انې شهرت لري .

دويم : د ساک ، سهاک :

دساک قوم د لغمان ولايت په مرکزي سيمو کې اوسيري او ددوئ ريشې موسی خيل او شمشير خيل دي اود افغانستان په نورو سيمو کې هم هستوگنه لري *

دريم - تره خيل :

دوئ د لغمان ولايت د تنديو په کلي کې اوسيري او زياتره يې دکابل شمال شرق خواته د ترخيلو په قريه کې هستوگنه لري چې ددوئ يو خو با اعتباره خلک د وخت ددربار قابچي باشيان وه او د پور اعتبار خاوندان کڼل کيدل *

خلورم : رستم خيل:

ددوئ څه ميشته کورونه د لغمان د ارمل به قريه کې اوسيري او څه نور يې کوچيان دي چې داوړي په موسم کې يخو سيموته ځي اوپه ژمي کې بيرته لغمان ته راځي ،مالداري اوسودا گري ددوئ کسب دی *

پنځم - خروټي :

دوئ دلغمان د عمرزيو د علاقې په جنوبي برخه او د افغانستان په نورو

زمونږ کلي او بانډې // ■■ ۶۶

برخو کې اوسپړي او ډير مشهور قام دی .

شپږم : عبدالرحيم زي:

دلغمان ولايت د مندرور په سيمه کې اوسپړي او په کابل کې هم کورونه

لري په دوی کې ښه با همته خلک تيرشوي دي .

اوم - هو دخيل:

دوی په ودخيلو شهرت لري او د لغمان د قرغيو د ولسوالۍ په برخه کې

لويه سيمه لري او په کابل کې د کابل شرقي خوا ته اوسپړي .

اتم - جبار خيل:

دوی دلغمان د قرغيو د ولسوالۍ په سيمه کې معزز کورنۍ دي . په دوی

کې د قامي ملي مشران اوتاريخي خلک تير شويدي .

نهم - تره کي:

دوی دلغمان دولايت په ځينو سيمو کې ميشته او کوچي کورونه لري او

اوبنانو او څارويو په روزنه مصروف دي او د افغانستا په غزني او قندهار کې

شتون لري .

لسم - پشه ئي:

دوی دلغمان ولايت تر خنگ يوه کلی لري چې د پشه ئي کلي په نامه

ياديږي ، دوی ځانته خاصه ژبه لري چې هغه هم په پشه ئي ياديږي .

دغه ولس د اليشنگ د درې په لوړو برخو لکه دولت شاه او فراچغان کې

هم او سپړي او په پشه ئي ژبه خبرې کوي .

يولسم - هزار مينښ:

دوی دلغمان ولايت د تيرگرو په علاقه کې پراته دي او غريکاره خلک دي

دولسم - ميچن خيل:

دوی دلغمان د عمرزيو د علاقې شمال ته يو لوی کلی لري دوی هرې خوا

زمونږ کلي او بانډې // ■■ ٦٧

گر ځي او د نظراني په ټولولو کې مصروف او دنبه مهارت خاوندان دي *

ديارلسم - ناصر:

دوئ د لغمان ولايت د مندرور د سيمې په جنوبي برخو کې ، او همداغسې د کابل شکرده او د افغانستان په نورو سيمو کې اوسيري دا خلک زړور او

جنگيالی دي *

څوارلسم - اکاخیل :

دوئ هم د لغمان د عمرزيو دمنطقي په شمالي برخه کې ميشته او کورونه

لري د اوشانو او رمو روزنه کوي او د غره څخه لرگي راوړي او خر څوي يې *

پنځلسم - ديگان (دهکان):

دوئ په دري خبرې کوي او کورونه يې د افغانستان په نورو سيمو کې هم

شته *

شپاړسم - محمد زي :

دوئ ځای ځای کورونه لري او د محمد زيو پا د شاهي کورنۍ په وجه

دوئ هر چيرې بڼې آبادې ځمکې تر لاسه کړي دي *

اولسم - ريکا گان:

دوئ د لغمان ولايت د چاردهي په علاقه کې محدود کورونه لري او دکابل

ريکا خانه ددوئ اصلي مرکز دی.

اتلسم - عمرخيل:

دوئ د لغمان د چاردهي (شاه گذربابا او قلعه اخوند کلي تر څنگ) کې

زمينداره کورنۍ دي او د کابل په ميدان کې هم زياتې ځمکې لري *

نولسم - وريا خيل:

دوئ د لغمان د ولايت د عمرزيو د علاقې په لر او بر کې هستوگنه لري او

خلک يې کاريگر او دهقان کاره دي دوئ د کابل په پغمان او د بغلان

دولایت په مرکز کې هم ځمکې او کورونه لري.

شلم - وردگ :

دوئ د لغمان ولایت د عمرزیو د علاقې په جنوبي برخو کې اوسېږي او په کابل کې د وردگو په علاقې کې مشهور قوم دی ، په دوئ کې ښه د کار او میرانې خلک تیر شويدي او د انگلیسانو داستعمار په مقابل کې د غازي محمدجان خان مبارزه د هیریدو نه ده دا قام تل په سیاسي جریاناتو کې لاس او برخه لري *

یویشتم - تاجک :

دوئ په لغمان او د افغانستان په نورو ولایاتو کې اوسېږي ژبه یې دري ده * چې د فارسي ژبې سره لږ توپیر لري. وایي دري د دربار څخه اخستل شوی او دا ژبه یو وخت د درباریانو ژبه وه *

دوه ویشتم - میرعلي خیل : دوئ د لغمان د باد پښ په علاقې او نورو

سیمو کې اوسېږي *

درویشتم - نیازی:

دوئ د لغمان د ولایت داعلینگار په سیمه کې پراته دي ددوئ کورونه د کابل جنوبي خواته هم شته ، وایي دوئ د صافیو یوه ریښه ده * څوک وایي : چې دوئ مستانه کورنۍ ده.

نیازی په کندوز او خان آباد کې هم ځمکې او کورونه لري ، چې غټ کلي ئې ملرغی نومېږي نیازی د پاکستان د پنجاب په سیمه کې هم ډیر شمیر او سپرې . نیازی د تخار ولایات د تالقان د مرکز او مربوطاتو کې لکه د قو لبرس په سیمه هم او سپرې ، خصوصاً په قو لبرس کې ډیرې ځمکې او کورونه لري.

څلورويشتم - اړوکي:

دوئ د لغمان د الينگار په منطقه کې اوسپيري او ددوئ تر څنگ ځانې او اختيار خيلو په نامه نور پښتانه قامونه هم پراته دي *

پنځه ويشتم - الکوزي (الکوخي):

دوئ په لغمان کې لږې کورنۍ پيدا کېږي مگر د افغانستان په نورو ولاياتو کې هم شته او مشهور قام دی *

شپږويشتم : سادات :

دوئ دحضرت محمد صلى الله عليه وسلم اولاده ده په لغمان کې ځای په ځای کورونه لري ، دوئ ته ميران او پاچايان هم وايي په لغمان کې خواجه گان د ابوبکر صديق (رض) «حضرات» او د حضرت عمر فاروق اولاده هم شته *

اوه ويشتم - لطف الله خيل: دوئ دلغمان ولايت د تير گرو خانان او هلته

د سنگ توودې (سنگ تودو) د قريه اوسيدونکي دي *

اته ويشتم - بابکر خيل : دوئ د لغمان ولايت د الينگار د سيمې مشهور خانان دی او په کابل کې هم کورونه لري ، او درباري خلک و.

نه ويشتم - نورستاني :

په لغمان کې ددوئ کورونه شته خو د لغمان شمال ته د نورستان سيمه يوه لوی ولايت دی چې اکثره يې په ځانگړې ژبه غږېږي (سانسکريت) ، دوئ د امير عبدالرحمن په زمانه کې تابع او مسلمان شويدی د امير حبيب الله خان په دوره کې ددوئ ډيرې ښځې او نجونې دوينځو په توگه دهغه دربار کې خدمتونه کول . چې د امير امان الله خان په دوره کې آزادي کړل شوي *

د نورستان دخلکوېچيان د امير عبدالرحمن خان په دوره کې دربار ته لاره

پيدا کړه چې په دې اثر ډير پاخه او پوره خلک پکې وروزل شول چې بيا ورسته د افغانستان په اجتماعي ، ساختماني سياست او ازادې په ساحه کې لوی رول درلود ، امير حبيب الله په لغمان کې د قلع السراج تعمير او باغ اباد کړ ، دا ځای په ژمي کې د امير حبيب الله ژمني پلازمينه وه چې د بچې سقاو په وخت کې دا دملت په پيسو اباد شوی تعمير وران او ويجاړ کړ شو ، امير حبيب الله خان به د لغمان په کله گوش کې هم ميلې چرچې او شکار کا وه چې اخر هم هلته د شپې له خوا په خيمه کې د يو نامعلوم شخص له خوا وويشتل شو دده د مرگ څخه وروسته دده ځوی امير امان الله خان باچا شو .

ديرشم - درگي: دوی د لغمان ولايت په شمال شرق د دشمنگل په قريه او د درگو د اوبو له پاسه کلو کې اوسېږي او کوچيان هم لري .

يو ديرشم - علی خيل:

دوی د لغمان ولايت په شمال شرق دشمنگل او صابره ډوپې کلي کې اوسېږي او څه کورونه يې په کابل کې هم شته .
دوديرشم - ابراهيم خيل : دوی د لغمان د ولايت د مندرور په علاقه کې شاوخوا ميشته دي .

دري ديرشم - محمد خيل : دوی د لغمان په ولايت کې هستوگنه لري
څلور ديرشم - خيرو خيل : دوی د لغمان د ولايت د مندرور په جنوبي ساحو کې پراته دي .

پنځه ديرشم - قولان :

دوی لکه د کوچيانو په شان کابل او مشرقي او په خاصه توگه کابل ، لغمان ته تگ راتگ کوي او د تجارت کسب يې درلود مگر اوس يې په کابل کې ډير کورونه او تجارتونه پيدا کړي دي .

شپږ دیرشم - اهل هنود :

دوئ هم دلغمان ولایت د تیر گرو په کلي کې ساکن دي او هلته ځانله درمسال لري چې خپل دیني مناسک هلته اجرا کوي دوئ هم تجارت پیشه دي او د تیرکروپه پخواني بازار او اوس دلغمان په ولایت کې دوکانونه لري *

درنو لوستونکو!

د لغمان په ولایت کې اکثر خلک په پښتو ژبه خبرې کوي او په دوهمه درجه کې دري ژبه ډیرويونکي لري اونورې ژبې يې لکه پشه ئي او نورستاني او شاري دي چې په اقلیت کې حسابیږي * دلغمان ولایت د قامونو او ولسونو په ریښو کې زیاتې مطالعې او څیړنې ته ضرورت دی او په اقتصادي ، جغرافیوي او تاریخي مسایلو کې يې بحث پوره ریسرچ غواړي په عمومي لحاظ د لغمان په ولایت کې د قومونو مختلفې پرگنې پیدا کيږي او داسې معلومیږي چې د تاریخ په اوږدو کې په لغمان باندې ډیر مختلف انقلابونه ، تحو ولونه او تطورات راغلي دي ، خو ددې ټولو سره سره باید ووايو چې اوس هم دلغمان ولایت اکثره کورونه د خټو ، پخې یا خامو خښتو کورونه بې نقشې ابادې او په بې نظمه توگه عمومي ژوند د مشکلاتو او لانجو سره مخامخ دی همدارنگه اوس هم هلته اکثر د لمړۍ پېړۍ د دورې دودونه ، رواجونه روان دي *

د لغمان خلک د زیات طبعي ذکاوت لرونکي دي او خاوره يې د زراعتي او تخنیکي ښه بدلون لپاره آماده ده * په ډیر تاسف سره باید وویل شي چې په لغمان کې د قامونو او پرگنو د نفوسو تراکم ، بې کاري او بې غوري زړه سوزونکی ده چې د قدرت خاوندان باید ورته جدي او خاصه پاملرنه وکړي .

دلغمان د دترگرو دجامع جومات خطيب او د ازادى د ليارې

مبارز مولوي عبدالمجيد

خدای بښلی دکتور محمد سعید (سعید افغاني) چې دلغمان د ولایت د ترگرو د جامع جومات خطیب مولانا عبدالمجید مشر زوی دی، په خپل کتاب (زما ژوند) کې دهغه په هکله لیکي:

زما پلار مرحوم عبدالمجید دلغمان ولایت د عمرزیو د قریبې دخیراباد په کلي کې هستوگنه درلوده او د مولوي سید امیرخوی وه، مولوي سید امیر چې دخپل وخت کره عالم او دښه ملي شهرت او اعتبار خاوندوه دلغمان په کله کوټ کې چې د عمرزیو د قریبې څخه په جنوب کې تقریباً شپږمیله لرې موقعت لري اوسیده چې دخپلوشاگردانو درسي حلقه یې درلوده او دخپل عمر زیاتره مده یې هلته تیره کړې ده او په هغه ځای کې علاوه د تدریس څخه د خلکو د مشکلاتو او پرېلمونو په حلولو کې د زیات ولسي قدرت او اعتبار خاوند وه.

مولوي سید امیر هلته کله کوټ ته نژدې د علي خیلو په کلي کې چې د کوزې ډوډۍ په نامه یادېږي دیو مشهور عالم چې په صوفي صاحب مشهوره دهغه دلورسره نکاح وکړه، صوفي صاحب په منطقه کې دبا نفوذ او شاخصو څخه وه چې په ډوډۍ کې یې دخلوینت جریبونه شا او خوا مخکه درلوده.

مرحوم مولانا سید امیر د پیرشاگردان روزلي دي چې د هغې جملې څخه د تگاب ملا صاحب فضل او مرحوم دهدي صاحب نجم الدین اخوندزاده چې په ملا بزرگ مشهور وه د یادولو وړ دي.

مولوي عبدالمجید صیب به قصه کوله هغه وخت چې زه شاگردوم امیر عبدالرحمن خان نجم الدین اخوندزاده د هغه د مشهوروماذونانو سره د

زموڼر کلي او بانډې // ■■ ۷۳

تندور خانې په سيمه کې بندي کړی وه ځکه چې هغه دولسي اعتبار او شهرت څخه برخورداره وه ، ملابزرگ چې د خپل وخت ډير متقي او مشهور عالم وه زه هغه وخت د هغه تپوس ته جيلخانې ته لارم او خبر مې ورکړ چې زه دمولوي سيد امير ځوی يم او ستاسو ليدو ته راغلی يم . هماغه وه چې زه يې په ډير شوق وغوښتم او په زياد اعزايې روغې راسره وکړ او شکر يې وويست چې دمولانا سيد امير صاحب ځوی دومره شوی دی چې زما پوښتنې ته راځي اوله ما سره يې ډير لطف وکړ .

زما ياد يري کله چې زه د خپل پلار سره په ورستيو وختو کې تگاب ته لارم زما پلار د ملا بزرگ صاحب د مقبرې پوښتنه وکړه دهغه قبر يې پيدا کړ او دا خلاص فاتحه يې پرې ولوستله ، د هغه په قبر يوه زړه گنبده ولاړه وه .

وايي چې دمولانا سيد امير تر مړينې وروسته دهغه ځوی مولانا عبدالمجيد ډير وړوکی وه چې د خپل مورنی نيکه صوفي صاحب په کور کې پاته شوی وه ، څرنگه چې مور يې هم په ورکتوب کې مړه شوې وه نو دده تربيه دهغه دمورنی نيا په ذمه واخستله ، چې هغه يوه ډيره پرهيز گاره ښځه وه او اولاد يې نه درلود نو دمولوي صاحب عبدالمجيد په روزنه کې يې پوره پاملرنه او اهتمام کوه .

څه مده نه وه تيره شوې چې دمولوی صيب مورنی نيکه صوفي صيب هم وفات شو او صوفي صاحب بل نارينه اولاد نه درلود او تر بوران يې ډير ظالمان وه د هغه د کور مالونه يې چور او مخکه يې ترې ونيوله .

مولوی صاحب عبدالمجيد به ويل : زموڼر په کورنۍ کې زموڼر د پوښتنې څوک نه وه او زموڼر د پلار د تره ځوی محترم محمد شريف خان هم د خپل پلار فتح محمد خان څخه وړوکی پاته شوی وه نو همدا دليل وه چې د

تربورانو د ناروا په مقابل کې مونږ بې وسې وو *
څه مده ورسته زما مورنۍ نياپه ماباندي تعليم شروع کړ، دهيريدو نه ده چې
دلغمان د صبرباد مولوي سيدعالم دډوپۍ کلي ته زموڼر پوښتنې ته راغلی
وپه مايبې ډيره مهرباني وکړه اودنصيحت په طريزې راته وويل : پلاردي
مشهورعالم وه * ته ضروربايد دپلارځای ونيسي، څه چيرته دکوم عالم سره
ديره شه اوصرف اونحوه او نور کتابونه ولوله کوشش وکړه چې وخت درنه
عبث تيرنه شي ترڅو ښه عالم درنه جوړ شي *

هغه ويل چې د مولوی صاحب سيدعالم نصيحت په ما زياد تاثيرواچوه اود
ده دلارښونې سره سم مې په زدکړې پيل وکړه په يو ځای او بل ځای کې مې
په لږه مده کې صرف نحوه اوبيا نور کتابونه ولوستل اوبيا مې

د منطق اوحکمت د کتابونو په لوستلوشروع وکړه اودوخت د مشهورو
عالمانوڅخه مې زدکړه وکړهچې پوره پدې کتابونوکې لايق شوم زيادتره
شاگردان به ماته دتدريس لپاره راتلل * ما پدې تحصيل اکتفا ونکړه اود
تحصيل اوزدکړې په مقصدپه ښيوه، دلغمان په چهارباغ، قرغيواو مزينه کې
ديره شوم اووروسته لدې څخه دتحصيل په مقصد پيښورته لاړم، هلته په
پيښورارغشتواواشنغرکې مې دمعنوي ، لوی منطق، حکمت ، تفسير ،
احاديث، فقه اصول، ميراث ، رياضي ، تجويد او نورد وخت مشهورعلوم د ښو
پياوړو استادانوڅخه ولوستل *

وايي چې په هغه وخت کې چا چې به مروج علوم ولوستل د وخت د
مشهورو علماو به ورته تصديق ورکاوه چې د استادۍ وړدی نوهغه ته به
بيامولوي صاحب ويل کيده او د مولويتوب پگړۍ به دده په سر باندي
مشهوروعلماوپه ول تړله، چې مولوی عبدالمجيدهلته دا افتخار ترلاسه کړی

زموڼر کلي او بانډې // ■■ ۷۵

دمولوي صيب عبدالمجيد د سفر ملگري په دې باوروه چې هغه په ملگر توب کې د پوره اخلاص خاوند وه ده له ملگرو او ملگرو لدې سره پوره وفا کوله .
زما مرحوم پلار مولانا محمد سعيد سعيد افغاني ليکې چې زما نه ياديري چې زما د مرحوم پلار مولوي عبدالمجيد څخه دې چا شکايت کړی وي ، ده به خپل ملگري ډير په احترام يادول او په غياب کې به يې ستاينه کوله همدا وجه وه چې دده ملگرو زما سره زما په ژوند کې دهغه په خاطر ښه رويه درلوده ، ده به د خپلو ملگرو څخه خوږې قصې کولې او دخپل سفر ملگري به يې ډير يادول او پدې جمله کې دمولوي محمد ابراهيم کامه وال ، مولوي الهام الدين چې د لغمان په کڅ کې د کجور ملا په نامه يې شهرت درلود ، د چهارباغ مولوي عبيدالله ، مولوي محمد عالم ، او قاضي عبدالقدوس د لغمان د چهارباغ څخه ډيرې ښې خاطرې حکايت کولې ، همدارنگه مولوي عبيدالله او مولوي محمد عالم صاحب چې په اول کې دهغه د سفر شاگردان وه چې په نتيجه کې ډير ښه عالمان شول .

دې ويل د کجور و ملا صيب په سفر کې د جمعې په شپوکې ډير ښه او خواږه اشعار اونعتونه ويل او هغه وخت دهغه يو مشهور ورور وه چې هغه ښه متصوف او مشهور واعظ عالم وه ، هغه په وعظ کې ژړل په مخ او گيره به يې اوبنکې روانې وې ، دې قصه کوله يو وار داسې پيښه شوه چې د کجور و ملا صاحب دغه ورور په وعظ کې ډير وژړل خو کله چې دوعظ څخه خلاص شو نو په يو خاص مجلس کې ورته وويل : وروره دا څومره زيات ژاړې ، ژړل ښه کار ندى سترگوته دې تاوان رسوي او که نه زه هم کولى شم چې خپل مړ پلار يا خپله مړه مور راياده کړم او له تا څخه ډير وژاړم .

مولوي عبدالمجيد په ټول مور و جو علومو کې تدريس کاوه خو په منطق او حکمت کې يې ډير شهرت درلود خو د عمر په اخر کې د دې د تصوف جذبه

زياته شوه نوپې دتفسير، حديث، فقه او تصوف علومو مطالعه زياته کوله همداوجه وه چې تگاب مشهورمتصوف اخونزاده صاحب خخه يې دقادرې طريقه وکړه، ددې طريقې په ټولو اذکارواو اورادوکې د مازونې مرتبې ته رسيدلې وه او د زياتو مريدانو او مخلصانو خاوند وه *

خرنگه چې دبنه تقوا او علم خاوند وه نوخلکو دى مجبورکړچې د لغمان ولايت دتيرگرومشهوراوجامع مسجددخطابت وظيفه هم په غاړه واخلى، پدې مسجد کې دى ديرعمر د جمعې په ورځو کې موثرې خطابې ايرادې کړې دى چې دده شهرت دشاگردانواومريد انوله ليارې نه تنها په لغمان اوننگرهارکې بلکه په ټول افغانستان کې زيات شو، هغه ډير ښه اواز او دژبې فصاحت درلود او دبنه اخلاص اوگدارې خاوند وه * نو همدا وجه وه چې هره ورځ له هرې خوا نه ورباندې د روحي او معنوي استفادې په منظور هجوم وه او د ده په ديره کې به لنگرچليده چې تراوسه پورې په لغمان کې زيات خلک دده د وعد، معقولې اونمونې روايتونه کوي *

مولوى عبدالمجيد داميرعبدالرحمن دپادشاهي د وختونو قصې کولې چې په دې هکله يې داسې ويل: اميرعبدالرحمن په خلکو باندې زيات رغبت اچولى وه او يواځې دنوم خخه يې خلک بيريدل حتى هغه وخت چې هغه مړشوخلکو دپارې ډيروخت دده دمرگ روايت قدرې هم نشوکولای *

مولوي عبدالمجيد دوطن داستقلال اوازادى په مبارزه کې پوره اوموثره برخه درلوده اودخپل قومي ځوانانو، مشرانو، شاگردانو او پيروانو سره

دانگليسانوپه مقابل کې ددکې، تورخم اوناجي په سيموکې جنگيدلى دى * هغه به ويل چې مونږبه دشپې له خوا د انگليسانو په عسکري کمپونو داړه اچوله چې په دې اثره دانگليس عسکر دډيرو لاونجوسره مخامخ وه ده به ويل: په هغه شپواورځوکې چې صالح محمدخان عسکري افغاني منصبدار

زموڼر کلي او بانډې // ■■ ۷۷

ماتي وخوره موزر برید پرینښود بلکه د غرونو په څوکو کې مودشپې له خوا اورونه ددې لپاره بلول چې ترڅو انگلیسي عساکر پدې پوه شي چې مجاهدینو د جهاد محازندی پرینښودلی اود مقابلي لپاره حاضر دي *

مولوي صاحب به ویل : د صالح محمد خان د تینبتي په وجه پدغه ورځ او سبا ته د مبارزینو معنویات ښه نه وه خو دیني علماوو د مبارزینو معنویات تقویه کول اوله بلې خوا مجاهدینو ته د وطن دهرې خوازیات او تازه مرستې رسیدلې او په ټولوبریدونو کې ملي مقاومت ښه پیاوړی شو چې پدغه برخه کې دننگرهار اوسرحدونو داوسیدونکو جذبات د هیرودو ندی اونه دساپیوو مهمندو، شینوارو، خورپانو اود باجوړ ځوانانو سرښندنه به دیاوه ووځي *

بایدو وایم: چې د بلې خوا دا شکست ددې موجب شو چې د پښتونستان د سیمو اوسیدونکي دانگلیس داستعمار په ضد را وپاریدل او دهرې خوا څخه دمیرانې اوجهاد غورزنگونه په ډیر جوش اوخروش پیل شول، همدواجه وه چې انگلیس دې ته متوجه شو چې د عسکري بریالیتوب نورهم لانجې زیاتې کړې اوعمومي احساسات یې ددوئ په ضد وپارول، نوهمدواه چې دخپل زیات ویرې په وجه یې په هوايي بمبارد پیل وکړ اوغونښتل یې چې په دې ډول په جنگیالیوکې ویره واچوي خودا کار نور هم خلک د مقاومت لپاره مصمم کړل او د شپې له خوا یې په انگلیسي عسکري کمپونو باندې ډیر سخت یرغلونه تر سره کړل *

مولانا عبدالمجید ویل چې په دې جهاد کې ځما خواره خواره ملگری او یاران شهیدان شول او یو وار داسې پینښه شوه چې زموڼرداوسیدوپه خاصې غونډې د بمونواوریدل پیل شول چې دیوبم په اثر موزر دخاورو لاندې شوو خود نورو مجاهدینو په مرسته ژوندي له خاورو وویستل شوو *

هغه به د جهاد کیسې زیاتې کولې اود خپلو افغانانو میرانه یې په هغه وخت

کې زیاته ستایله *

ده ویل : افسوس چې دوطن په جهادکې دملی مبارزینوسره کافي وسله اواذوقه نه وه بلکه یواځې ددوی همت اومیرانه وه چې مقابل محاذ ته یې ماته ورکړه هو، اکثره مبارزینوپه نیم نس اونیمې تندې خپل د جنگ محاذ ساته ،چا سره شلخی توپک ، چاسره تفنگچه، چا سره توره او دچا سره یواځې بیل اوکلنگ وه چې دزمرویه شان به یې په اورحملې کولې *

ده به ویل : د ژوبلې اومرگ ډاره دچا سره نه وه بلکه پدې عقیدې وه که ژوندی وې دجهاد ثواب در په برخه کیږي اوغازي به وې او که مړ شوې نو د شهادت مرتبه مومي *

ده ویل: دوطن په جهادکې دمشرقی محاذیوازي ملي مبارزینوپه برکت قوي پاته شوواوعسکري شکست اوتینسته دمشرقی خلکوته لکه دهیوا د دنوروسیمود مجاهدینو په شان دمنلوورنه وه بلکه دهغه وخت واقعات او پیښې ددې ثبوت ور کوي چې ملي مبارزینو په یوه دوه ورځو کې عسکري خلاهم ډکه کړه باید ووايم چې د صالح محمد خان د تینتې په وجه د ټولوعسکروعسکري طاقت له مینځه لاړنشو بلکه ډیر وړو منصبدارانوبې له کوم عسکري تنظیم څخه خپل د جهاد محاذونه کلک وساتل چې په دې جمله کې سورناصری جرنیل دخپلوعساکرو سره د تورخم په محاذ کې په پوره میرانې جنگیده *

مرحوم محمد شریف کامه وال چې په نجم المدارس کې مدرس وه دا قصه زیاته کوله اوویل به یې چې د صالح محمدخان د تینتې دوهمه ورځ وه، زه په تورخم کې وم او په لپاره کې زخمی شوم حرکت مې نشو کولی خو نصیب دا وه چې په ما باندي سورجرنیل مسلح په اسپ سپور د خپلو عسکري ملگروسره راغی،زه یې پورته کړم اوسور جرنیل دخپل ځان سره په

زموڼر کلي او بانډې // ■■ ۷۹

خپل اسپ د شاله خوا سپورکړم اودی په انگلیسانو بانډې ډیرله قهره لکه
دزمري په شان غږمبیده *

خماپلار مرحوم دکتور محمد سعید (سعید افغاني) لیکي : هغه وخت چې زه
په نجم المدارس کې مدیر وم سور جرنیل ژوندی وه او د عمر په واکړو
کې یو ځل مدرسې ته راغی ما په خپله حجره کې میلمه کړاود هغه ډیر
احترام او قدمې وکړ ، د شپې له خوا دده سره قرانکریم اود کارتوسو ډکه
تفنگچه وه * وایي چې دده عادت وه چې د عمر تر اخره یې تفنگچه له
ځانه سره گرزوله *

مولوي محمد سعید(سعید افغاني) لیکي چې خما مرحوم پلار مولوي
عبدالمجید به وعظ او تبلیغ دقرانکریم د ایتونو او احادیثو په لوستلو په
ډیر خواږه اواز کولو او ځای ځای به یې په مناسب ډول د جلال الدین رومي
دمثنوي، حافظ شیرازي، گلستان، بوستان او داسې نورو کتابونو او دپښتو
شاعرانو شعرونه او منظومې په خواږه اواز لوستلې *

هغه به دمیا عبدالکریم صاحب اشعار خوښول او زیات به یې لوستل چې په
هغه جمله کې یې دا بیت یې زیات لوسته:

اول دې خوب په بالښتو او بالینچو کړه جانانه

اوس دې د گورچینجي بازي کړي هر اندامه سره

یا د حافظ شیرازي دا بیت :

شب تاریک بیم موج گرداب چینین هایل

کجا دانند حال ما سبک ساران ساحل ها

دا شعرونه یې د عمر په اخره کې زیات لوستل:

همه با هوا و هوس ساختی

دمی با مصالح نپرداختی

همنشینان تو در کنج لحد خاک شدند
چشم عبرت بکشا خواجه اگر انسانی

یا دا بیت:

صبح صادق ملهم کافور دارد در بغل
گر علاج زخم عصیان میکنی بیدارباش

مولوي عبدالمجيد يوه وړکۍ کتابخانه درلو ده چې په هغه کې مختلف علوم موجود وه خو ده به په سفر کې خپل قرانکریم، دلائل الخیرات او تنبیه الغافلین کتابونه زیات له ځانه سره گرزول اولوستل به یې ده به دتجهید وظایف زیات کول اود جذبویه حالاتو کې یې تصوفي اشعار ویلې اوکله به یې ورسره ژړلې هم *

ده دنظم په کتابونو کې پوره مهارت درلوداو د اشعارو گلچین ور سره وه، ده به دملي اووطني خدمت لپاره هم زیات کار کولو اودضرورت په وخت کې به یې د بیچاره گانوسره لازمه مرسته کوله، دی دپوره جرت خاوند وه او په وعظ، تبلیغ، جلسواو مرکوکې به یې په صراحت خپل تحلیل وړاندې کوه اوکله کله به یې ډیرغټ غټ خلک هم ترتیل خو په خکوباندې دده قهراوغصه دده داخلاص اوبې الایسی په وجه بده نه لړیده *

دده سره د ډیرو خلکو اخلاص وه او دده د لیدو لپاره د ډیرو لړې ځایوڅخه خلک راتله، دې به کله دتبلیغ اواصلاح لپاره دلغمان درو غرو کلو اوبانډوته هم تللو او هلته به ورباندې زیات خلک را تولیدل، ده به اگثره په پښومنزل کوه چې کله به داس سورلی هم میسره کیده *

هغه دپوره ذکاوت خاوندوه اوډیرو باریکیو ته متوجه کیده هغه به ویل:
دخدای پاک مخلوق سره داخلاص ژوندکول په کاردی اود اخلاص ثمره اونتیجه حتمي ښه په زړه پورې وي *

زموڼر کلي او بانډې // ■ ■ ۸۱

دې دولايت اوکرامت دعوانه کوله حتی ويل يې زه سره ددمره وظيفه کولو تر اوسه هم دکوم کشف اومکاشفي خاوند نه شوم *

ده دملايې لنگ دشورش په وخت کې هغه وخت چې داميرامان الله خان په ضد انقلاب جوړوه په پغمان کې يوه لويه جرگه جوړه شوه د خپل قام او د لغمان د ولايت د علماو اودخلکوپه وکالت وکيل انتخاب شو او دهغه وخت په لويه جرگه کې يې فعاله ونډه درلوده ، دې په هغه وخت کې پوهيده چې په اميرامان الله خان دکفر فتوا او په دې اثر د افغانستان څخه د هغه وتل ښه کارنه وه * هغه سره لدې چې د ديني پاکې جذبې خاوند وه داستعمار دسيسوته ښه متوجه وه او د وطن د خير او سعادت لپاره ډير هوسيده *

هغه ددين څخه د نارو استفادې مخالف وه او ديني علماو لپاره يې په خيراتو ژوند کول نه لوريده همدا وجه وه چې هغه به ويل :

کاشکې ديني علما علاوه د ديانتته دخپل رزق اوروزی برابرولولپاره کار اوکسب هم وکړي او داسې نه چې دين ددنيا لپاره وسيله وگرځوي *

دې به ويل : دې عاجز اوبیچاره ته گوره چې خپلې نفقې ته حيران دی خو په قرض او سود هم خير اوخيرات ورکوي او خپل ځان نورهم محتاجوي * او ويل به يې چې دې ملا او پيرصاحب ته گوره چې هرڅه لري خوبياهم د يوعاجز او فقير له لاسه خيراتونه اخلي *

ده په هرچا باندي دپوره عاطفې اوصلي خاوند وه او دروحي جذبې په وخت کې به بل ډول ښکاریده اوپه ځينو حالاتو کې به ورڅخه دتاثراوانفعال چيغه او کريکه هم وتله *

هغه مرحوم مجاهد نجم الدين اخنذاده صاحب ته عقیده درلوده همدا وجه وه چې کال کې به يوځل او کله دوه ځله هډې ته دده قبر د زيارت

دعا له امله تلو، ده به ويل دا مرحوم د خپل عصر مبارزوه اود وطن د ابادی او ازادی لپاره يې نه هيريدونکي جهادونه او خدمتونه کړي دي *

مولوي عبدالمجيد د تگاب اخذاده صاحب د مخلصانو څخه وه او دهغه د زهد او تقوا زياتې قصې کولې، د نجم الدين اخذاده صاحب د مشهورو ماذونانو لکه د سنگر شيخ صاحب، د بتخاک حضرت صاحب، د اسلام پور شيخ صاحب پاچا صاحب، د ترگرو پاچا صاحب، د سرکانو ميا صاحب، صوفي صاحب، چکنور ملا صاحب اونور وعلماو د تقوا، اعتبار او شهرت قصې کولې *

مرحوم مولانا عبدالمجيد په کال ۱۳۲۰ هـ ش کې د ژمي په شپو او ورځو کې مريض شو او يو څو ورځې پس له مريضې حق ته ورسيد *

انا لله وانا اليه راجعون

د ده جنازه په ډير اعجاز پورته شوه او په پوره احترام لغمان د ولايت د عمر زيود قريې د خير اباد د کلي په هديره کې خاورو ته وسپارل شو *

دی فانی دنيا ترکه او حق ته ورسيد خودده د صالحو اعمالونقش تراوسه پاتې دی، اوس مونږ د ده روحي خوښي او ددی دښه اعمالود پيروي او هغه ته پرته له دوعا څخه بله چاره نشته، نوالهي ته مونږ ته دښې پيروي توفيق راکړې اودده په روح کې دې دخپل رحمت فيضان زيات اودايم وگرځوي

امين يارب العالمين

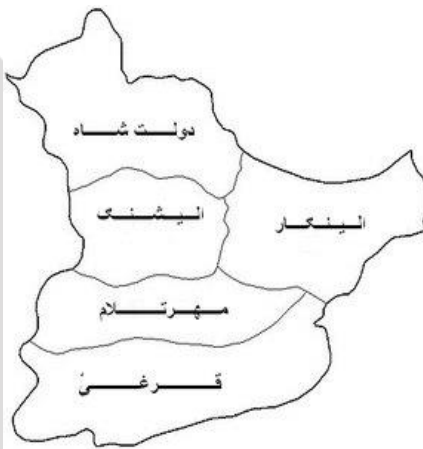
خپرنکويه ټولنه

د لغمان لرغوني تاريخ اودجغرافيوي موقعيت

دلغمان لرغوني تاريخ او دجغرافيوي موقعيت په اړه خپرونکو اوتاريخ پوهانو ډيرې څيړنې اوليکنې کړي چې پدې برخه کې دهيواد د معاصره خپرونکو اوليکو االونبناغلي شهسوارسنگروال صيب اودبناغلي پوهنيار ظفراهتمام معتبره تاريخي ليکنې اوهمدارنگه د انترنيټي پانو څخه په زړه پورې اوکره مطالبو ته ځای ورکړل شوی چې ددې مطالبو يادونه پدې کتاب کې لازم اوضروری گنل کيږي .

هيله ده ددې ليکنوپه راټولولوسره مودلغمان تاريخ اودهغه دجغرافيوي موقعيت په اړه درنولوستونکو ته دپام وړمعلومات برابرکړي وي .
د درنو ليکوالانو ليکنو ته چې په کتاب کې ځای ورکړل شوي دی ، د دوی تاريخي او څيړنيزې ليکنې او همکارۍ د يادولو اومنې وړ گنم .

داستادشهبسوارسنگروال صیب او ښاغلي ظفراهتمام دخیرنیزو،معتبرو
لیکنوڅخه:

لمپاکا-لمغان (لغمان)

جغرافیوی موقعیت :

لغمان دافغانستان د ختیځ ولایتونوڅخه دی چې شمال ته یې بدخشان، سهیل لورته یې ننگرهار او کابل، ختیځ لورته یې کونړونه اولویدیزپلوته یې دکاپیسا او کابل ولایتونه پراته دي، دکیشت او کاشمونډغره لویدیځ ته دلغمان ولایت د جنوب له خوارانیولی دی هرڅومره چې دلغمان ولایت د جنوب له خوادشمال په لور پرمخ لاړشي دځمکې جگوالی یې زیاتیري •
لغمان دځینې روایاتوله مخې دکابل څخه تر پیښوره ټوله سیمه رانیوله داځای دهغه پخوانی لیارې په سرپروت او یومهم دمه ځای دی چې له سروبي څخه د باد پیچ یا باد پښ غاښي را پدې خوا په زیراني دښته کې راتیر شوی اود ایښنگ اولینگار د رودونو دمخامخ کیدو په نقطه کې کوم ځای چې د نیسا یا لرغونی ښار پروت وه رارسیري او له دې ځایه ادینه پوریا دینپور، نگارهاراوبله څانگه یې دگمبیري په دښته کې کنړونوته

ورغځيدلې ده *

دلغمان پراختيا ۷۲۱۰ کيلومتره مربع ده اودنفوسوشميره يې ۳۱۰۶۵۱ کسانو ته رسېږي او په يو کيلومتر مربع مځکه کې يې ۴۳ کسه وگړي ژوند کوي * دلغمان ولايت خلور ولسوالۍ لري چې د قرغيو ، الينگار ، اليشنگ او ننگراج ولسواليو څخه عبارت دی همدا رنگه دوه علاقه دارۍ لري چې دولت شاه او مندول نومېږي * دلغمان ولايت ټول کلي ۶۴۰ دي *

دلغمان لرغونۍ تاريخ :

دلغمان يومهال دالينايانودمربوطاتوڅخه وه اوهمدا شان دبودائي مدنيت ددې سيمې مرکزيت بلل کيده او د اشوکايا دهندي يوريانو د کورنۍ پاچا د دورې ډبرليکونه اوهمدارنگه د درنتې ترڅنگ ديو شميربودايي اثارو درلودونکي دي هغه چې دڅيړونکو اوپوهانو دپوره پاملرنې وړدي *

دلغمان د افغانستان دنورو ولايتونو په څېر يومهه ولايت دی چې اوږد تاريخ لري.دپخوانيواو زړو متونوله مخې دلغمان لرغونۍ نوم "لمپاکا" دی اود گندهارا له هغو مهموښارونوڅخه دی چې دټکسلانه(تکزېلا) را واخله تر پېښوره او بيا تر کاپيسا او باميانوپورې به پرې تگ اوراتگ کېده *

هغه مهم ښارچې په دغه لويه لاره اباد وو"نيکايه" يا "مينسه" په نوم يادیده.لرغونپوهانودڅيړنې له مخې ددغه ښاربنسټ هغه مهال د سکندر له ځواکېښودل شو چې نوموړی د افغانستان د شمالي سيمو د نيولونه وروسته دوهم ځل د هندوکش جنوب د پنجشير د سيند په اوږدوکې له کاپيسا نه دنجراو اوتگاوله لارې "لمپاکا" يعنې دلغمان ته راورسيد *

دلغمان ولايت د ختيزو سيمو په لاره کې د يوناني سکندر لپاره دپام وړوو. نو ځکه يې د "مندور" او چارباغ تر مينځ کرغيو ته نږدې د "نيکا" په نوم ښار ودان کړ. يوناني سکندر د بري په موخه خپل پوځ په دوه برخو ووېشه

چې يوه برخه يې له لغمانه دده په مشرۍ دکنړه لارې دسوات په لور او دلبنکرو دويمه برخه يې د جنرال "پرويكاس" او "هغستيون" په مشر تابه د کابل او لغمان سيند د جنوب اړخ لورته ترخيبردري پورې پر مخ لاړچې په پای کې دسکندر ټول ځواکونه په "اندس" يعنې دسيند رود په برخه کې يو ځای شول. *

دلغمان دلرغونتوب يوه بله مهمه بېلگه دا ده چې دلغمان دپلازمېنې نه بڼايي د درې ميلوپه واټن لويديز لور کرغيو ته نږدې د"شله ټک" دغره په لمنه کې هغه کښل شوي ډبرليکونه چې په ۱۳۴۳ لېږديز لمريزکال ترسترگوشول ددغو ډبرليکونوله "ارامي" ليکدود نه دا ډاگيزه کيږي چې د "اشوکا" د مهال په واکمنۍ کې بڼايي کښل شوي وي نوځکه خو دغه ليکدود دهغه مهال يو ټاکلی زمان په گوته کوي. *

دغه دوه ډبر ليکونه چې د يوه ډبر ليک په څلورمه کرښه کې د (لمکان Lemkan Jiti) جتي نوم گورو له دې څخه دې پاېلې ته رسېږو چې لمکان (وروسته لمغان) داوسني لغمان لرغونی نوم دی. که څه هم له دې نه دمخه د لمپاکا په نوم يادېده. *

اشوکا (د بندو سارا زوی او د چندراگوپتا لمسی) دموریا د کورنۍ دريم واکمن وو چې له هندوستان نه را واخله ترارغنداب پورې ځمکې يې لاندې کړې وې.

په ۱۹۴۹ زېږدي کال دپوهاند "هنيگ" په زيار او نوښت د اشوکا په "ارامي" ډبرليک چې په لغمان کې ترلاسه شوی ووپه دې اړه يوه اوږده اوهر اړخيزه مقاله وليکله شوه چې د لرغونپوهانو له پاره ډېره دپام وړ وگرځېد. *

زموڼر کلي او بانډې // ■■ ۸۷

خرنگه چې اشوکابوروحاني شخصیت ووتل به يې دټولنې اخلاقي اړخ ته پاملرنه کوله نوځکه به يې داډول ډبرليکونه کښل اوپه داسې يو ځای کې به يې دا کارکاوو چې دهرليدونکي پام به ورته را گرځېده. له لغمان نه سربېره دا ډول ليکنې او انځورونه په کندهار، ننگرهار (درونټه) او ټکسلا کې هم چې ورته بڼه لري کښل شوي دي.

مشهور څېړونکي او تاريخپوه " بيلو" * وايي په هغه مهال به هندوانو گندهارا ته د "شمال جنت" وايه خو دبدنه مرغه چې د چنگيز د تاړاکونو له بابته هغه ډبرين ښارونه چې د اوسني مهال دختينو خښتو په ځای ډبريني خښتې پکې کارول شوې وې (اوهم هغه انځورونه اوتصويرونه چې پکې ايستل شوي وواوځانگړی ارزښت يې درلود) له مينځه لاړل.

د گندهارا اوسيدونکو هندوانو ته چې يو مشهور ټاټوبی يې لغمان وو که له يوې خوادغه سيمه دطبعي ښکلا له بابته په زړه پورې وه خوله بلې خاورته دمذهبي دودونو له کبله هم د پام وړ وه.

د بېلگې په توگه په لغمان کې دکندنو له مخې کوم اثارچې د بوديزم او برهمنيزم د مذهبونو په اړه تر لاسه شوي دډېر ارزښت وړوو نوځکه يې د دې دوه لاملونو له پلوه گندهارا د " شمال جنت " وگانه.

دمخه مويادونه وکړه چې لغمان په يوه لويه لارپروت ولايت دی اوپه لرغونې زمانه کې هم له سکندر نه را واخله بيا ترگوډ ټېموره پورې تيري کوونکي دغې سېمې ته راغلي دي. دټېمور په اړه ويل کيږي چې دپنجشيرله لارې د لغمان اليشنگ ته راغلی واوغوښته يې چې د لغمان نورستان (بلورستان) ته ځان ورسوي خو نورستان ته په لاره کې يې لس زره سر تيري له مينځه لاړل نو بيا يې دنورستان دسيندپه غاړه داليشنگ په ناچل کې يوه کلا ودانه کړه چې اوس هم د ټېمور کلا په نوم ياديږي.

گوډ تېمورڅکه په ډبرې چټکۍ هغه مهال خپل ځواکونه تر شا کړل چې سرتيرو يې په هغو غرونو او گړنگونو کې جگړه ونشووه کولای اوهره گړۍ له مينځه تلل نو غوره يې وگڼله چې له دغه سيمې نه پښې سپکې کړي. نوموړي د کټورپه دره کې هم يو ډبر ليک کښلی دی چې دده د تيري نښه يې گڼلای شو *

دارنگه د لغمان په اليشنگ دره کې د امير حبيب اله خان په مهال يو ډبرليک چې د تاريخ نه دمخه پېر پورې اړه لري ترسترگوشوی دی چې پخپله امير هم هغې کتیبې د ليدلو له پاره ورغلی وو چې عکس يې بيا د مارچ ۲۵ نېټه (۱۹۱۷ م) چې دورې له پنځمې (۱۲۹۶ ش) سره برابره وه د سراج الاخبار په خپرونه کې خپور شو *

کومې انځور شوې کرښې چې په دغه ډبرليک کې گورونښايي چې ۵۰۰۰ کاله دمخه د پخوانۍ ډبرې پېړيو پورې اړه ولري خپرونکي په دې اند دي چې دغه کښل شوې او انځور شوې کرښې له هغو کرښو سره ورته دي چې د سمنگانوپه شپاړس (۱۶) کيلو متري کې ترسترگو شوي *

د تېرې خبرې په ټينگار نه يوازې د گوډ تېمور لښکرې نورستان ته نه دي رسېدلي بلکې د سکندر پوځونه هم نورستان ته په لاره کې په گونډو شول داځکه چې دنورستان طبعي او جغرافيوې جوړښت داسې دی چې هېڅ بهرني پوځ نه دی ايل کړی *

څېړونکو دامنلې چې د سکندر پوځونه بلورستان ته نه دي رسېدلي خو هغه وخت چې سکندر لغمان ته ورسېدلکه دمخه موچې وويل کرغيو ته نږدې يې يو ښار ودان کړ اودغه ښار چې " نیکا Naica نومیده هغه ښارته نږدې ووچې د " نيسا" Naisa په نامه يادېده چې دغه ښار د شرابو د ښار په نوم مشهور شو او مذهبي ارزښت يې هم د پام وړ وو. وايي چې دغه ښار هغه

زمونږ کلي او بانډې // ■ ■ ۸۹

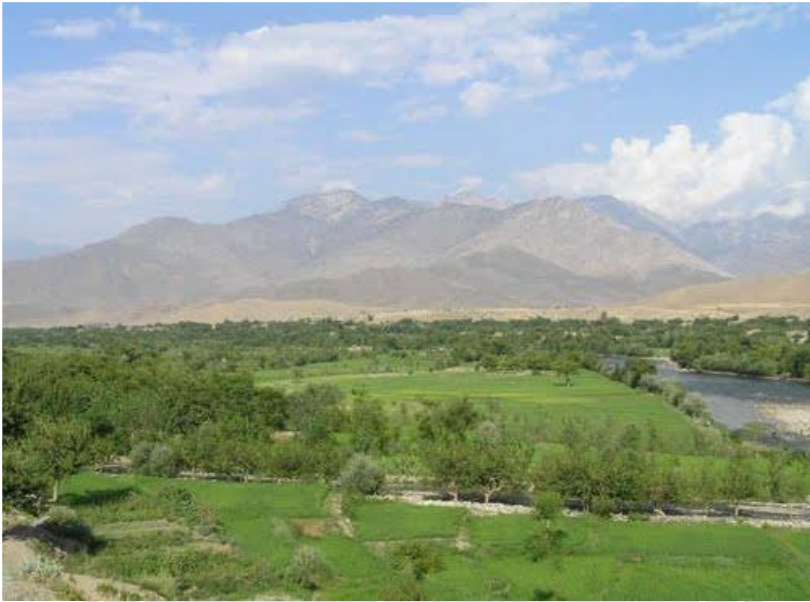
ځای ته نږدې وو چېرته چې د الينگار او اليشنگ دواړه سيندونه يوځای کيږي. ځنې خبرونکي وايي چې د "نيسايا" ښار د کونړ په چغسرای کې ودان وو او هغه ځای ته نږدې وو چې داسمار او پېچ سيندونه سره يوځای شوي دي ولې ځنې لرغونپوهان وايي چې دغه ښار د ننگرهار په اډه نومي ځای کې اباد وو.

"موسيو فوشه" په دې اند دی چې د "نيسه" ښار په کوزني لغمان کې چېرته چې دالينگار او کابل سيندونه سره يوځای شوي دي ودان وو چې دښار دساتونکي نوم "ديونيسه" Diwnaisah په تاريخ کې "ديونيزوس هم راغلی دی. * " Diwnaisyus په لرغونو تاريخونو کې د الينگار او اليشنگ يادونه ډېره شوې دي آن په ويدي سرودونو کې هم دهغولسواريايي تېرونو دنومونو په لړ کې چې دراوي (پنجاب) د رود په غاړه سره نښتي وويادونه کړې. دا تېرونه الينا (الينگار او اليشنگ)، بهالانه (د بولان ددرې خلک)، شيوا (دسيند غاړې خلک)، پورو (د گندهاراشاوخو خلک)، انوپکتیه (دپښتنو تېر) او نور وو. * ولې ځنې دبلورستان خلک هم الينابولي. يونانيانوځنې ميتولوژيکي پېښې له يونان نه افغانستان ته راوړي دي لکه چې دپرومته زندان يې د هندو کش په يوه سمخه کې انځور کړی دی *

ولې پخواتردې چې يونانيان خپلې استورې افغانستان ته راوړي زموږ په هېواد کې د

(مهشوارا Mahshwara)

په نوم د نمانځنې (رب النوع) استوره وه چې د لوړو غرونو ساتونکی يې باله. نو ويلای شو چې "ديونيزوس" د شرابو يوناني رب النوع نه وو بلکې داهماغه "مهشوارا" دغرونو ساتونکی دی چې د غرونوپه سرونو يې انځورونه تر سترگو شوي دي *

ځنې خيرونکي دلغمان دلرغونتوب په اړه دا خبره هم کوي چې نوموړی ولایت دافغانستان دځنو نورو سيمو او ولايتونو په خیردهندوکش دلرغوني تهذيب له وارثانوڅخه دی چې په دوي کې خنجان ، اندراب، شتل، سالنگ، پنجشير، نجر او، تگاو، کاپيسا، لغمان، نورستان، چترال، سوات، باجوړ، د پاميردغره په لمنه کې ميشت اوسيدونکي اونوردبيلگې په توگه يادولای شو.

د(هيوان څنگ) له څيړنونه ډاگيزه شوې چې داومي زيردي پيری په نيمايي کې له کاپيسا او باگرام نه نيولې ترلغمان اونگرهارپورې ددې سيمو اوسيدونکو دبرهمنيانو د دودونو په رڼا کې خپل ځانونه په ايرولړ او دا کار دکابل برهمن شاهانو هم کاووخود صفاريانود گوانښنې له بابته دهيوادجنوبي سيمې له دغو پيروانو او پلويانوڅخه پاکې شوې او د غزنويانو په مهال کې له لغمان او جلال ابادڅخه هم ددغه دود لمن ټوله شوه

نوموړی وايي :

"زه چې ۶۳۰ زېږدي کال په دوبي د پنجشیرد رودپه غاړه ننگرهارته تلم د کابل او پنجشیر درودپه گډونځي چې ورتیرشوم د کینې لاس خواته مې د لمپاکا (اوسنی لغمان) ولایت وو. تر لمپاکا چې ورتیرشوم "نگاراهارای" (ننگرهار) ته ورسیدم *

کله چې دتگین کورنۍ الپتگین غزني ونيو او د"لوپکانو"کورنۍ یې تر شا کړه نوموړی یو کال په غزني اوزابلستان کې واکمن وو. دده له مړینې وروسته بیا غزني اوگرډېز پاچا "لویک"د کابل شاه د زوی په مرسته تیری وکړ خو دسبگتگین له لاسه یې ماته وخوړه.

سبگتگین پوه شو چې دپښتنوپاچالویک سره دده جگړه پای نه لري نو د خپلې اوسپنې له کبله یې له پښتنو سره خپښي او خپلوي وکړه اوځان یې دهغوي زوم کړ. بیا نو دپښتنوپه مرسته یې بست، زمینداور، تخارستان ، غور، بامیان او زابل ونيو اوهمدارنگه دکابل درود په غاړه دلغمان په سیمه کې د"جیپال" له لښکروسره مقابله وکړه او دهغه سل زره لښکریې د پښتنوپه زورمات کړ او تر پېښوره پورې ځمکې یې لاندې کړې په دې اړوند نامتو تاریخپوه عتبي او ابن اثیر هم کارلي دي چې غلجي پښتنو له نوموړي سره ډېره مرسته وکړه او دده ملگري شول *

هغه وخت چې سلطان حمیدلودین دملتان واکمن وو نو له لغمان نه تر ملتانه داتولې ځمکې دده په واک کې وې. دنوموړي دواکمنۍ هغه لوری چې تر لغمانه پروت وو په "حدود العالم" کې داسې راغلی دی: "دا هغه سیمه وه چې د "لمغان" دسیندپه غاړه پرته وه، لمغان یو ودان هېواد وو، دسوداگرۍ چارې په کې پرمختللي وې او ډېر سوداگر په دغه ښار کې مېشت اوستوگن وو. ډېرو او سېدونکولمغانانوبه بوتانوته عبادت کاوو. په

لمپاکا کې ډېرې وړيځې کيږي هوابې نرمه او پسته ده له ساز او اواز سره مینه لري، اوسنياران او تېز فکره خلک دي *

د کابل مجلې ۵ کال ۶ گڼه کې هم دلغمان ولایت په اړه داسې لولو: "ددې سيمې ځنې برخې په هغه مهال کې دکاپيسا دپاچا ترلاس لاندې وې چې جنوب ختيز ته يې د ننگرهار لوی ښار پروت دی *

دارنگه يوځل بيا دحدودالعالم يادونه کوو چې د لغمان په اړه يې ليکلي دي: "دينور لغمان دسين پردابله غاړه دلغمان دښار په برابر يوبل ودان ښار وو چې دخراسان سوداگر هلته اوسيدل *

د اسلام د سپيڅلي دين له خپرېدو نه وروسته لغمان (پخواني نومونه لغمان اولمپاکا) هغه اوسنی نوم دی چې دلرغونونومونو په ځای اوس په همدغه نوم ياديږي . يوه ښيرازه غوړېدلې سيمه ده چې له پخوانه اباده او سمسوره وه *

هغه کډوال چې د هيواد له بيلا بيلو سيموڅخه راکډه شوي دي يو شمير ډېر د بيلابيلو قومونو او توکمونو خيلونه په لغمان کې ودان دي د اوسنيو سر شميرنول ه مخې په سلو کې ۷۳ پښتانه، په سلو کې ۱۴ نورستاني (که څه هم اوس نورستان مستقل ولايت دی) په سلو کې ۱۲ پشه يي (شاري) ، همدارنگه نور وروڼه قومونه لکه تاجک، عرب، هندوان، گوجر، سادات او نوردې ولايت اوسيدنکي دي. پلازمينه يې دمهرترلام ښاردی اومهې ولسوالۍ يې الينگار، اليشنگ، قرغه يي اودولت شاه نوميرې *

دلغمان د ايدې شوې اولسوالۍ ځکه مشهورې دي چې دسکندر پوځونه کړغيوته نږدې په يوه ودان ښار کې پراته وو . (الينا) لکه څنگه چې يې دمخه يادونه وشوه د آريايي لسو قبيلو څخه يوه قبيله وه چې په الينگار ، اليشنگ، نورستان او د لغمان په نورو سيمو کې استوگن وو چې اوس يې

زموڼر کلي او بانډې // ■■ ۹۳

هم (گار- شنگ) د "الينا" لرغونی نوم خوندي کړی دی. دارنگه دلغمان د پلازمینې مهترلمک (مهترلام) په اړه هم ویل کیږي چې پخپله هیوان څنگ هم داگست په ۱۵ نیټه په (۶۳۰ زیږدي) کې د کاپیسا له لارې نه دې ځایته رسیدلی دی.

ده ته ډاگیزه شوه چې دلته د لسوتیگو (ډبرو) په شاوخواکې عبادت ځایونه جوړ وو چې د سیمې نوم یې "لان پو" (چې په سنسگرت کې لمپاکا) و. دلته دوه ډبر لیکونه هم وو چې دیوه ډبرلیک په درېمه کرښه کې د "لمک" توری کښل شوی وو. ښایي چې دغه دمهرلمک اویا مهترلام نوم وي اویادا چې "مهترلام" نوم دی او "لمک" (لمکان=لمغان =لغمان =لمپاکا) یې تخلص دی چې په زرومتونوکې لمک =لمکان د اوسني لغمان لرغونی نوم دی *

سکندر چې کله هندوکش ته راوړسید دغرونو دالړۍ یې دنړۍ پای وگاڼه او دایې "قفقاز" دهندي قفقاز په صفت "کوکاکوس اندیکوس" وباله چې دهنډوکش اوسني نوم هم "انډیکس" نه مینځته راغلی دی *

هره خبره چې وي وي به خو کله چې سکندر دلته را ورسید ددې ښکلي (بکوس "Bacuse) ښار پاچا

چې د شرابو رب النوع وو له نوموړي سره ولیدل اوغوښتنه یې ترې وکړه چې ددې ښار د اوسیدونکو ازادي ته درناوی وکړي *

سکندریا د "بکوس" غوښتنه اووړانديزومانه نوڅکه یې دتیري نه لاس واخست ... هغه مهال چې دسکندرپوځونه دلغمان له دغې سیمې نه په دوه برخو وویشل شول چې یو شمیر یې دسکندر په مشرۍ دکونړه لارې سوات ته او بله ډله د خیبر له لارې روانه شوه. دا دواړه ډلې په اټک کې یوځای شوې او د ټکسلا پاچا "امبي" ته یې ځواب ولیږه، هغه هم له

سکندر سره روغه جوړه وکړه خو د لغمان د واکمن په څیر یې خپل وړاندیز ورغبرگ کړ *

ځنې پدې اند دي چې لمک د لغمان لرغونی نوم دی او "مهتر" دمشرپه مانا دی. "مهترلمک" یانې د لغمان مشریاڼا چاوه * دویدي په سندروکې چې تقریبا ۱۴ سوه کاله تر میلاد د مخه د اریایي روحانیو نو اوشعراوو له خوا جوړ شوي دي ، د لغمان نوم د "لامهک" په شکل ذکر شوی دی "سرمحقق بختانی ، ژبڅیړنه ، ۲۱۰ او ۲۱۱ مخونه داسې روایتونه هم شته چې هغه مهال لغمان په لراو بر وېشل شوی و. کوزنۍ برخې ته یې "بهالانا" وبللې او برنۍ برخې ته یې "لامهکا". دلامهکا اوسنی نوم لغمان اودبهالانا اوسنی نوم "بولان" دی چې دکرگیو ولسوالۍ پورې اړه لري ښایي دا خبره هم د حقیقت نه لری نه وي چې پردې خاوره به دا دوه توکمه اباد وو *

مهترلمک ع

مهترلمک د نوح (ع) پلار دی ښځه یې قینوش د نوح مور وه . او په حقه پیغمبرتیر شوی دی نوح ع دحضرت ادم ع دکوزیدو څخه (۱۶۴۲) کاله وروسته پیغمبري ته رسیدلی . دلمک ع پلار « متوشلخ»، نیکه یې اختوخ اوغور نیکه یې « یارد» وو؛ کله چې د نوح ع کښتۍ کینا سته یو شمیر وگړي د مهترلمک (ع) اودده ورور نورلام (رح) او خوربې بي بي حاجرې سره یو ځای د نورستان په لاره اوسني الینگار ته راغلل ، خلک یې حق دین ته رابلل او بیا په بیلابیلو ځایونو کې میشته شول *

۹۵ ■ ■ ■ // زمونږ کلي او بانډې

تاريخي روايات وايي چې لمک په لغمان کې وفات شو، خوراووروربې هم په الينگار کې وفات شوي چې مشهورزيارتونه پرې جوړېدې خوربې دهرمل اوميداني ترمينځ د بې بې حاجرې په نوم زيارت لري او وروربې نورلام صا حب د نورلام صا حب دره کې په زيارت کلي کې ښخ دی *

په مهترلام بابا،سلطان محموديوه ښکلي ماڼۍ جوړه کړې، ځکه هغه څو ځله خوب ليدلی و چې دی پيغمبردی اوپه دښته کې پروت دی همدارنگه د مهترلمک د پيغمبري په هکله د مشهور روحاني شخصيت د کچورې ملا صاحب وېناوې چې تل بې ويلي: هو!مهترلام با با په حقه پيغمبر دی هم د ثبوت ورده *

دمهترلام بابا دمزارخواته يوسترباغ اوحضيره(هديره)ده په دې هديره کې ستراومشهورکسان لکه :يوسف خان دغازي محمد نادرخان شهيد پلار،شهزاده فريدون،غازي محمدشاه خان بابکرخيل،فيض محمدخان او نورغازيان ښخ دي او زيارتونه بې خلک له لرې ځايوڅخه راځي پخوا به له هند او پنجاب نه هم دلته خلک او گرځندويان راتلل دپنجشنبې او جمعې په ورځوبه په ځانگړي ډول دلته دساز،سندرو اومذهبي موسيقۍ په لس گونو ډلې موجودې وې شپه او ورځ به بې مينه وال په وځداو مستۍ راوستل دغه دوداوس هم په پسرلي کې لمانځل کيږي *

دلغمان ديني علما ادب پوهان اوشاعران:

دلغمان په پخواني اواوسني شاعران يې حبيب الرحمن مهدي،ميرمن سايره،صديق کاوون توپاني،مرحوم ننگيال، شهبوسارسنگروال،عزيز تحريک

، بارق شفيعي، نورمحمد غمجن ، محمد هاشم سنگر نيازی، سميع الدين افغاني، عاشق اله فريا د، ناهيد، ملكي خزان، اسماعيل اړم ، شاه محمد پيننا، عبدالرشيد مخلص، عبدالوکیل مخلص، ډاکټر متولي همدرد، حفيظ اله همت، آرش ننگيال، محمد شعیب حیدري، متین تیگر یوال، شریفه هاشمي، اسدالله مسکین اونوردي *

په ولسي شاعرانو کې ملا عبدالحنان، محمد نور، شيخ احمد خان، حياحان، الينگاری، پټان، مستري حبيب الله حبيب، محمد عالم حيران، غلام سخي اتمر ، نصر اله ناصر ، عسکر چالاک، مختار، بسم اله گلکاریوال، عارف گاډیوان، غمخور، انجينر محمد عالم قرا، عبدالواحد غمخوار، نضراب خان ، اختر محمد کوچی، ملنگ باغبان، ملک شیرعلي، تواب ترابي، عبدالغفور خان ، رحيم الحق ورنټوال، محمد الياس، غلام نبي دردمند، گلاقا رښتیتوال ، ولي محمد ترابي، ایمل احمد ظاهر، مختار الحق ، ملا محمد اجان، بسم اله چلمتیوال، ښایسته گل، گل محمد موټروان، شیرآغا ارمانی اونور چې د ځینو شعرونه د سندرو په کسیتونو کې هم خوندي دي *

د سیاسي، دیني عالمانو او بانفوذو شخصیتونو په برخه کې یې د عالمانو تعداد هم ډېر دی، چې ددغو بانفوذو عالمانو او اجتماعي شخصیتونو له جملې څخه علامه، دکتور محمد سعید سعید افغاني، سرمحقق زلمي هېوادمل ، ډاکټر محمد ظاهر، جنرال عبدالقاهر خان ساپی، عبيد اله محک ، مولوی نقیب الله نقیب ، ډاکټر محمد حسن کاکړ، میر محمد قاسم لغماني، عبدالله خان افغاني نویس، پوهنمل اسماعیل یون ، عزیز تحریک

زموڼر کلي او بانډې // ■■ ۹۷

، کاوون کاکړ، انجنیر مطیع الله مطیع خروټی ، نگارگر ، خدایداد بشرمل ، محمد حنیف اتمر، عبدالهادی قریشي ، یار محمد نعیمی، محمد آصف تایب، عارفه عمر لور، متین یوسف زی، عبدالخالق حسینی، طارق بزگر، غازی الدین گوهری، عبدالمعید هاشمی ، میرویس جلیل، نور محمد حیدری، ډاکټر کبیر رنجبر، محمداله الکوزی، کبیرالینگاری، مستعلی نیازی، نورالحق شمش، مبارز ساپی ، اکمل ساپی ، فرید بزگر، قادر هوتا، اسداله دانش ساپی، نظر گل خاشع، امین اله سدید، ظاهرالینا، محمد طاهر کلمانی اونور یادولای شو .

د تمثیل په برخه کې د مرحوم منان ملگري ، ممنون مقصودي ، سايره مقصودي، داؤد مقصودی، متین تیگر یوال اونیا:الدین خنجر. په یاد دونه بسنه کېږي.

د کمال او کرامت د نه هیریدونکو څیرو څخه ملا اضغر ، رام کیشنگ ، باړو، مجنون شاه، طوطي شاه ، مستان شاه ، ع لي لپرکنگ، حضره دین او عظم دین یادولای شو.

دموسیقی هنر بازار په لغمان کې تل تود ساتل شوی دی پخواني مشهور سندرغاړي: ملاگی، گلکی، گلو، قاسم جان، پابندی ، محمد اشرف، ملاشاگل، سلطان عزیز جوشي، مرحوم احمد ظاهر، قاري قصه خوان عبدالحليم، حیران ، غلام محمد، صبور بصیري، ولي گی ، هفته گل، ماجیتي، خانگل، جهان، حضرت علي، نسیمه قشنگ او ډیر نور وتلي ساریان دي چې په سیمه کې ډیر شهرت او مینه وال درلودل

**Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library**